

BAJAI HONPOLGÁR

2014. szeptember

XXV. évfolyam 9. (286.) szám

Ára: 250 Ft

E számunk tartalmából

- Tanévkezdés az első világháború árnyékában (Sarlós István forrásközlése)
- Éljen a háború! (Szász István visszaemlékezése 1939 őszére)
- 70 éves érettségi találkozó a III. Béla Gimnáziumban (Kosztolányi Károly beszámolója)
- Évtizedek a kosárlabda közelében (Zalavári László interjúja Tax Imre mesteredzővel)
- Kabátvásárlás (Kovács T. Sándor története az „átkos” 70-es, 80-as évekből)
- A katymári Latinovits család nyomában (Tomaskovity Szabolcs tanulmányának 2. része)
- Gulyás Dénes operaénekes Pavarottiról, zenéről, gasztronómiáról és a bajai mesterkurzusról (Sándor Boglárka interjúja)
- Baja, Bácska, légiveszély! (Tóth Ferenc kiállítás-megnyitója)
- Aszpirin. Egy csodagyógyszer fantasztikus története (Péter Árpád recenziója)
- Védendő védtelenek: a sávós szitakötő (Nebojszki László írása)

Tanévkezdés a háború árnyékában

A polgári iskola nehézségei 1914 szeptemberében

Az első világháború kirobbanása a szárazjevi merénylet és a tényleges harci cselekmények megkezdése között eltelt egy hónap ellenére készületlenül érte az Osztrák-Magyar Monarchiát. A politikai vezetés és a hadvezetés kapkodó – többször átgondolatlan és néha egymásnak ellentmondó – intézkedései megmutatták, hogy sem az ország gazdasága, sem a társadalom nem készült fel a háborúra. Az általános mozgósítás következtében a hadsereg által fokozottan igénybe vett szállítási kapacitások, a hadseregnek elszállított élelmiszerek hiánya már 1914-ben komoly gazdasági kihívást jelen-

tett, és egyértelműen megmutatkozott a szállítási díjak és az élelmiszerek árának ugrásszerű emelkedésében. A hadbavonult munkaerőt sem sikerült minden esetben pótolni. 1914-ben az állami hivatalok alkalmazottai még kedvezményeket kaptak és bizonyos szintű mentességet élveztek, azaz a közigazgatás működőképes maradt, de néhány funkciója lelassult, nehézkessé vált.

Magyarország összes törvényhatóságában problémát jelentett az 1914/15. évi tanév elkezdése, mivel az iskolák működését – elemi, polgári és gimnázium – több háborús intézkedés is negatívan befolyásolta. A sze-

gény sorsú tanulók beiskolázásának és tankönyvvel való ellátásának költségei a különböző alapítványok mellett a törvényhatóságok költségvetését is megterhelték, bár ezek minimális és a korábbi évek alapján előre megbecsülhető összegeket emésztettek fel. A háború kitörése új, nem kimondottan anyagi természetű problémákat generált.

Az általános hadkötelezettség miatt 1914 júliusában és augusztusában több fiatal tanár kapott behívót, amelynek eleget tettek. A városi iskolák ebből a szempontból sokkal rosszabb helyzetben voltak, mivel a falusi, összevont osztályokkal működő

kicsi elemi iskolák tanárait ekkor a helyükön hagyták. Az első behívók inkább a középfokú oktatási intézmények oktatóit érintették, és ezek az intézmények jellemzően a városokban működtek, így elsősorban a városi középiskolai tanárokat vitték el katonának. Különösen „értékesek” voltak a középiskolai mértan, számtan és rajztanárok – ebben az időben együttesen rajzot és műszaki rajzot oktattak az iskolákban – a hadsereg-nél felhasználható műszaki előképzettségük miatt. Magyarország lakossága a kiegyezés után folyamatosan gyarapodott, így évről évre növekvő létszámmal indultak az első osztályok – ez mai iskolarendszerünkben a 7. osztály –, amely a tanerő kivonásával együtt már hiányokat mutatott a képzésben. A bajai polgári fiúiskola vezetője, Heller Richárd már 1914 augusztusában jelezte, hogy az iskola rajztanára bevonult katonának, ezért helyettesítését valahogyan meg kell oldani. A rendelkezésre álló idő rövidsége miatt szabályos pályázatot nem írhatott ki a törvényhatósági bizottság – állami iskolában tanári állásra a dualizmusban mindig pályázni kellett a törvényhatósági bizottságnál, amely a területileg illetékes tankerületi felügyelő véleményét kikérve választott a pályázók közül –, ezért a rajztanár belső helyettesítése mellett döntöttek.

A növekvő gyermeklétszám további problémát jelentett az igazgató számára. A bajai izraelita polgári fiúiskola 1914/15-ben már nem indított I-II. osztályt – ma 7-8. osztály – az alacsony létszám miatt. Az izraelita polgári iskola diákjainak száma folyamatosan csökkent a 20. század elején, az izraelita vallásúak közül sokan az elemi iskola után inkább a ciszterci Gimnáziumban folytatták tanulmányaikat. Az izraelita hitközség bajai vezetője és Heller Richárd már egy évvel korábban megállapodott arról, hogy az 1913/14-es tanév folyamán Toch Zsigmond, az izraelita polgári iskola számtan, mértan és környezettan oktatója besegít az állami polgári iskolában, de ebben a tanévben még a felekezeti iskola alkalmazottja maradt. Ugyanilyen megállapodást kötöttek Stekler Sándorral is, aki szintén természettudományos tárgyakat oktató az izraelita polgári iskolában. Szerződésüket, majd az 1914 első felében benyújtott tanári álláspályázatot a törvényhatósági bizottság júliusi ülésén elfogadta. Mivel az állami iskolába beiratkozó I. osztályos tanulók száma meghaladta a várakozásokat, ezért szeptembertől mind Toch Zsigmond, mind Stekler Sándor munkába állt a polgári iskolában, mint teljes jogú tanár. A felekezeti iskolából átkerülve az állami intézménybe, az új tanárok járandóságát a városi tanácsnak kellett rendeznie,

amely az időarányosítások miatt kisebb elszámolási bonyodalmat eredményezett, de ezt a városi házipénztár megoldotta. Természetesen mindketten tanítottak az izraelita polgári iskolában is, mellékállásban.

„24029. szám kig. [közigazgatási] 1914 A városi polgári iskola igazgatójának 385/1914 sz. [számú] jelentése, hogy az izr. [izraelita] polgári iskola tanárai közül Toch Zsigmond f. [folyó] évi szeptember hó 7-én, Stekler Sándor f. évi szeptember hó 11-én, működését a városi polgári iskolánál megkezdte; miértis nevezettek számára a törvényhatósági bizottság 17483. kig. 1914 104. közgy. [közgyűlési] jkvi. [jegyzőkönyvi] sz. véghatározatával megállapított járandóságok folyóvá teendők.

Jelenti továbbá, hogy a betöltetlen rajztanári állás óráiból Heller Richárd igazgató és Lukin Sándor tanár heti 5-5, Toch Zsigmond tanár heti 3 és Mihályffy Ferenc tanár heti 2 órát látnak el, előterjeszti, hogy ideiglenesen az iskolaépületbe való visszaköltözés idejéig nevezetteknek az eddigi gyakorlathoz képest a rajztanári állás előirányzott javadalmazása terhére heti 1 óráért havi 10 K [Korona] díjazás megállapíttassék.

A hadbavonult tanerő visszatérése és az iskolaépületbe való visszaköltözés után új órarend fog életbe lépni.

Határozat

Baja thjf. [törvényhatósági joggal felruházott] város törvényhatósági bizottsága f. évi július hó 8-ik napján tartott közgyűlésében 17483 kig. 1914/104. közgy. jkvi. szám alatt hozott véghatározatával kimondta, hogy a bajai izr. iskolaszéknek 31445/kig. 1913 sz. alatti kérvényében felhozott indokok méltánylásával és a polgári iskolaszék javaslatához képest - annak feltételétől függően, ha az izr. hitközség az izr. fiú polgári iskola I-II. osztályát beszünteti – a városi polgári iskolánál két rendes tanítói állást szervez és ez arra az izr. polgári iskola két tanerőjét átveszi a polgári iskolaszék által történendő megválasztásuk esetén és ha az állam az átveendő két tanerő 2000-2000 kor. állami fizetés kiegészítését városi szolgálatuk idejére is biztosítja.

A törvényhatósági bizottság az átveendő tanárok fizetését egyenként 1600 koronában, lakbérüket 600-600 koronában állapítja meg és nekik korpótlékul az izr. hitközség szolgálatában élvezett 400, illetve 300 K korpótléket biztosítja.

Tekintettel arra, hogy az izr. fiú polgári iskola I-II. osztálya f. évi szeptember hó 1-én beszünttetett és a két tanerő a polgári

iskolai igazgató jelentése szerint működésüket már megválasztásuk előtt a tanulók létszámának emelkedése folytán a tanításnak fennakadása nélkül ellátása érdekében és a városi tanács 23708/kig. 1914 sz. meghívása folytán tényleg megkezdették: ugyanazért ideiglenesen megválasztásukig házi pénztári költség előirányzat kiadási IV. cím 29. rovat alatt a város törvényhatósági bizottságának fenti határozatával a f. évi tandíj bevételi többlet és a házi pénztár egyes bevételi címeinél elérhető több bevétel és egyes kiadási címeinél elérhető több bevétel és egyes kiadási címeinél remélhető megtakarítások terhelése engedélyezett póthiteleből.

Toch Zsigmond javára 1914. évi október hó 1-től kezdődőleg

fizetés címén évi: 1600 (Egyezerhatszáz) korpótlék címen évi 400 (Négy száz) kor. továbbá 1914. évi november hó 1-től kezdődőleg lakbér címén évi: 600 (Hatszáz) kor.

Stekler Sándor javára 1914. évi október hó 1-től kezdődőleg

fizetés címén évi: 1600 (Egyezerhatszáz) korpótlék címen évi: 300 (Háromszáz) továbbá 1914. évi november hó 1-től kezdődőleg lakbér címén évi: 600 (Hatszáz) K.

kiutalványoztatik és a pénztár kezelősege utasítatik ezen összegeknek és pedig a fizetés és korpótléknak havi előzetes, a lakbérnek pedig negyedévi előzetes részletekben nevezetteknek szabályszerű nyugtájára leendő kifizetése iránt.

A járandóság azért volt 1914. évi október hó 1-től illetve a lakbér november 1-től utalványozandó, mivel a bajai izr. hitközségtől 23734 és 24226/kig. 1914 sz. alatt beérkezett jelentés szerint nevezettek szeptember havi fizetésükre és október hó végéig terjedő lakbérigényükre a hitközség által kielégítettek és a nekik kifizetett szeptember havi fizetés, illetve negyedévi lakbérnek szeptember és október havára eső részének visszatérítésére az izr. hitközség a városi pénztárral szemben igényt támaszt.

Az izr. hitközségtől élvezett évi 420 és a városi szolgálatban megállapított évi 600 K lakbér között mutatkozó évi 180 K különbségnek szeptember és október havára eső részének, valamint a családi pótléknak utalványozása iránt előterjesztett szóbeli kérelmükkel a törvényhatósági bizottság közgyűlése elő utasítatnak.

Egyben az igazgató előterjesztéséhez képest a betöltetlen rajztanári állás óráinak ellátásáért Heller Richárd igazgató, Lukin Sándor, Toch Zsigmond és Mihályffy Ferenc tanár részére a rajztanári állás javadalmazására házi pénztári költségelő-

rányzat terhére heti 1 óráért havi 10-10 szóval Tíz-Tíz kor. díjazás állapítatik meg és a pénztár kezelősege utasítatik ezen összegeknek havi utólagos részletekben, az óradíjak kifizetése körül eddig követett módon leendő kifizetésére.

A választási eljárás a hivatkozott közgyűlési határozat kormányhatósági jóváhagyása után fog folyamatba tétetni.

Miről a városi pénztár, a számvevőség, a városi polgári iskola igazgatója, az izr. hitközség elöljárósága, Toch Zsigmond és Stekler Sándor ezen határozattal értesítettek.

Baja. 1914 október 5-én tartott tanácsülésből.

A tanárok hiánya mellett a polgári iskolát a legnagyobb csapás épületének elvesztésekor érte. A forrásban a felterjesztés végén egyetlen mondat utal arra, hogy az iskola ideiglenes épületben, ideiglenes órarenddel működik. Az iskola épületét a szerbiai harctérről hazahozott sebesült katonák számára kórházzá alakította át a hadügyminisztérium. A világháború kitörésekor a tisztiorvosi hivatal és a körzeti katonai vezetés minden törvényhatóság területén kijelölte az ideiglenes katonai kórházakat, amely a nagyobb épületekben működő állami intézmények összefoglalását, azonnali új helyre költöztetését jelentette. Az állami iskolák épületei különö-

sen alkalmasak voltak ideiglenes katonai kórházak kialakítására a nagy és világos termek és a viszonylag jó fűthetőség miatt. Baján a 23733/1914-es, a katonai kórházak helyiségeit kijelölő, a hadügyminisztériumnak küldött jelentés értelmében a Szent Antal és a Deák Ferenc utca sarkán álló polgári iskola épületét 1914 augusztusában a hadsereg alapvető egészségügyi ellátás céljára az elsők között vette igénybe. Az elhúzódó háború miatt a polgári iskola hosszú évekre kiszorult saját épületéből, de az egyre több nélkülözést követelő mindennapi étellel párhuzamosan a tanítás „ideiglenesen” folyt tovább.

Sarlós István

Éljen a háború!

Baja 1939-ben. Szubjektív visszaemlékezés

Lapunk egyik évek óta érvényes alapelve, hogy a benne közölt írások elsőként a Bajai Honpolgár-ban jelenjenek meg. Most e szabály alól kivételt teszünk, hiszen az alábbiakban olvasható anyag 2005 augusztusában már két részben megjelent a Népszava Szép Szó című kulturális mellékletében. Miután azonban a második világháború kitörésének 75. évfordulója van, maga az írás pedig kifejezetten bajai témájú, másodközlését indokoltnak látjuk. Az eredeti szöveg csak annyiban módosult, hogy a korábbi kétrészes közlés miatt indokolt ismétléseket és a szerző által utólag elvégzett pontosításokat kihagytuk belőle. A visszaemlékezést a szerző szíves engedélyével bocsátjuk az olvasók rendelkezésére. (M. J.)

„Éljen a háború! Bár nem volt kellemesnek mondható a hang, amely a háborút köszönti a vidámságnak szentelt szilveszteri éjszakán – mintha egy elhagyott sírból üvöltött volna valaki –, a szilveszteri publikum emelgette pezsgős poharait. A háborút nem ismerte ez a nemzedék.” Krúdy Gyula már a halállal küszködve, mécsvilágnál (mert kilakoltatással fenyegetett óbudai kis lakásában kikapcsolták az áramot) írta egyik utolsó regényét, a *Rezeda Kázmér szép életé-t*. Ennek első lapján A Királyhoz címzett pesti szálában szilveszterkor vigadozó uracsok és hölgyek (vagy csak Krúdy zseniális belső hallása) hallotta ezt a sírból jövő hangot, mely a háborút éltette.

Amennyire inkább anyám színes elbeszélései alapján, mint saját gyermekkori emlékezéseimből tudom, 1939 szép nyara végén azért szülővárosomban, Baján senki sem köszöntötte pezsgős pohárral a háborút. Egyszerűen nem vettek róla tudomást!

A társaság, amely a városkában elsőnek értesült a háború kitöréséről, a Bajára befolyó kies Duna-ág, a Kamarás-Duna (Sugovica) partján a víz fölé épített kis teraszon helyezkedett el, a városi Evezős- és Regatta-egylet páholyában. A bridzsparti 1939. szeptember elsején délután is nyugodtan összeült. Azaz nem voltak nyugodtak. Weidinger

Aranka asszony, a város egyik legszebb és leggazdagabb „nacssasszonya” (három malmuk volt a város határában) igencsak ideges volt. Ugyanis a parti úgy állt össze, hogy Weidinger asszony jobbján az akkor már nagylánynak számító egyetemista Fenyvesi Vali foglalt helyet, balján a tájképfestőnek is elismert Reiner Róza tanárnő ült. A negyedik helyet nem tudták betölteni. Ezért a kompánia alkalmanként bevette az Almásit. Becsületesevén Almási Kálmán volt, aki mint elszegényedett dzsentrí, büszkén lemondott az -ssy használatáról. Derék ember volt, aki – miután atyái elitták és elbokázták a családi vagyont – a Klauber-bankban vállalt állást, ahol hamarosan főpénztáros lett, már csak azért is, mert Klauber bácsi (született 1898-ban Zomborban, meghalt 1942-ben munkaszolgálatosként a Don-kanyarban) a bank egész könyvelését egy üres, de annál tekintélyesebb méretű bőrtárcában hordta. Almási azon a szeptemberi kora délutánon megbocsáthatatlan módon késett a bridzspartiról. Aranka asszony már a harmadik Virzsiniát szívta aranyozott szipkájából, amikor Almási végre a Regatta-egylet klubházához vezető kis hídon loholt. Nem tudom, hogy én láttam-e személyesen, vagy anyám plasztikus elbeszélése ragadt meg bennem, de Almási, aki a legforróbb augusztusban is mindig ma-

kulátnan „porcelánnadrágban”, vászonzakóban volt látható, ez alkalommal zakóját összegegyűrve a hóna alatt hozta, összeizzadt inge pedig a köldökéig nyitva volt. Lihegve érkezett Aranka asszony páholyához, fuldoklott a sietségől és az idegességtől, amikor – Krúdy után szabadon – odahörögte a kártyapaklit kevergető hölgyeknek: most mondta be a rádió, a németek megtámadták Lengyelországot. Aranka asszony fölényesen végigmérte a csapzott Almásit, és odavetette: „Valaki megtámadta Lengyelországot? És maga ezért késett el a bridzspartiról?”

Vessünk egy pillantást erre az 1939. szeptember elsejei csendéletre! Három, több mint jómódú hölgy és egy dzsentrí férfit, igazi magyar vidéki patriciusok úzik szerény mulatságként a kártyajátékot. Ki törődött azzal, hogy Németország megtámadta Lengyelországot? Utoljára vessük tekintetünket a kártyaparti embereire! A három hölgy közül kettő a megtámadottságában lekicsinyelt Lengyelország Auschwitz nevű falucskája mellett épített haláltáborban pusztul el. Almási Kálmán erről már nem tudott, őt 1943 őszén Auschwitztól nem messze, Galíciában egy orosz bomba tépte darabokra. (Korábbi ismereteimmel ellentétben Weidinger Aranka asszony, a város legszebb és leggazdagabb nagyasszonya, a kártyaparti „instruktora” nem halt meg Auschwitzban. Mindenét elvesztette, 50 kilóra lefogyva még visszatért Magyarországra. Bajára talán egyszer, ha betette a lábát. Miután konstataulta, hogy házukat a derék szomszédok távollétében kirabolták, s épp városszéli malmukat államosítják, megfordult, és meg sem állt Párizsig. Hogy Párizsban hogyan élt, arról nem tudni, de a

sors nem ismert irgalmat: az Auschwitzban elhalasztott halál felkereste Aranka aszszonyt Párizsban, ahol nem bírván a hontalanságot és az emlékekkel küszködő magányt, az öngyilkosságot választotta.)

Mit tudott ez a múltba süllyedt – lerombolt és meggyilkolt – világ arról, hogy 1939. szeptember elsejével a föld pokollá változott? Arra már élénken emlékszem, hogy valamikor 1943 elején érkezett a városba egy furcsa ruházatú (fekete kalap, kaftánszerű köpönyeg) idegen a szlovákiai Dolina faluból. Csak egy napra kért szállást és valami ennivalót, és menekült tovább az ismeretlenbe, valahová délre, Jugoszláviába. A mi Batthyány utcai házunk úriszobájában ült össze a város jeleseinek tanácsa: Bernhart polgármester, apám, a nagyszerű belgyógyász polihisztor Grauaug Ármin (egy évvel később, amikor a marhavagonjába zsúfolt emberek közül valaki szívrohamot kapott, kifogástalan németiségével egy korty vizet kért, válaszul ott, a bécsi vasútállomás peronján verték agyon a német SS-ek és a szerelvényt kísérő magyar csendőrök puskaaggal), Rosenfeld Jakab (ha jól emlékszem keresztnevére) polgáriskolai igazgató és főtisztelendő László Vince atya, a város III. Béláról elnevezett cisztercita rendi főgimnáziumának áldott emlékü igazgatója. A dolinai ember azt mondta: maguk nem tudják elképzelni, mi folyik Felvidéken (a dicsősé-

gesen Hitler keze intése nyomán visszafoglalt Szlovákiáról van szó). Vagy helyben agyonverik az embereket, vagy viszik Lengyelországba, ahol egy táborban gázzal megmérgezik őket. Grauaug doktor tiltakozott: ilyen rémséges mendemondákkal önmagának nincs joga feldúlni egy békés magyar város nyugalalmát. (A „békés magyar városra” akkor már a harmadik zsidótörvény is érvényes volt, és – éljen a háború! – a helybeli fiatalság színe-javát Ukrajnába vitték katonának vagy munkaszolgálatra). De Grauaug doktort, aki Heidelbergben is járt orvosi egyetemre, felháborította még a gondolat is, hogy Beethoven és Goethe népe védtelen civil embereket akárcsak megsértené is. A dolinai ember végül is szavakkal csaknem megátkozta a bajai bölcsek tanácsát („Maguk eszeveszett bolondok!”). Megette a Takács-féle Nemzeti Szállodában számára odalökött ingyen ebédet, eltette a Bernhart polgármestertől kapott két 50 pengőt, és nekivágott Baja alatt a szerb határnak. Ki merte volna azt mondani, hogy a szlovákiai kaftános embernek igaza van, és meneküljön mindenki, amerre lát?!

Miközben bizony egyre többen mondták, hogy éljen a háború, mi ott Baján és még jó néhány békés magyar városban éltük a magunk többé-kevésbé gondtalan életét. Amíg értünk is el nem jött a halál. Amíg Magyarország ki nem vetett bennünket állampolgá-

rai közül, el nem vette tulajdonunkat, becsületünket, hazafiságunkat. Kit haláltáborba küldtek, kit gyalázatoságokat elkövetni Újvidékre, kit elpusztulni Ukrajnába, mert hát ugye a háborúban sok disznóság megesisik, de azt a szörnyűséget, amely rászakadt a világra, amelynek első pillanatát Baján a dzsentrí Almási jelentette az 1944-ben mind egy szálig elpusztított kártyapartnerneinek, senki sem hitte.

Az úgy lett, ahogyan Ady Endre látnoki erejével előre megmondta a magyar világnak már a Tisza-féle „gyujtogatós csóvás bolondok” által kirobbantott első világháború idején, amit az *Emlékezés egy nyár-éjszakára* című versében így fogalmaz meg: „Az Égből dühödött angyal dobolt/Riadót a szomorú földre, / Legalább száz ifjú bomlott/ Legalább száz csillag lehullott, /... Sosem volt még kisebb az Ember/Az iszonyúság a lelkekre/ Kaján örömmel ráhajolt/Véres, szörnyű lakodalomba indult a Gondolat, / Az Ember büszke legénye, ki íme senki béna volt: / Különös, különös nyár-éjszaka volt.”

Baján egyébként úgy 1940 nyaratól kezdtek furcsa dolgok történni. Hibler hentesmester, a kevés Baja környéki volksbundista egyike például megkérdezte a szerb Rajcsics fiákerest, hogy minek fuvaroz zsidókat. Rajcsics gazda csendesen azt válaszolta, hogy ő doktor Fodor László kórházi főorvos és dr. Szász Imre gyermekorvos szokta fuvarozni, és félreérthetetlen mozdulatot tett a csizmaszára felé, ahol emberemlékezet óta minden valamirevaló szerb kocsi a kést szokta tartani. Hibler úr el is takarodott, csak olyant morgott vissza, hogy fog még maga másként is beszélni. Tévedett. Rajcsics valamennyi fiával együtt 1944-ben a legelképesebb zsidó- és katonaszökevény-mentést vállalta magára, és olyan nyugalommal kockáztatta az életét, mint ahogy fél évszázadon keresztül a kisváros macskakövein fiákerét kucséroztta.

Reiser doktor, a tősgyökeres német eredetű család jogász-feje mind gyakrabban fordult meg a III. Béláról elnevezett cisztercita rendi főgimnáziumhoz tartozó rendházban. Nem tűnt föl ez senkinek sem, mert mint hű katolikus, hitbuzgalmi okokból s azért, mert ügyvédként ő intézte a rendház jogi dolgait, korábban is bejáratos volt. Úgy 1940-től azonban elsősorban különböző régi papírokat keresgéltek elő, némi retusálással (igen, Isten nevében a kalocsai érsek áldásával hamisítottak!) keresztleveleket produkáltak arról, hogy mondjuk Goldschmidt Ferenc – az egykori európai hírű pszichiáter, dr. Goldschmidt Dénes apja – negyedízigen keresztény származású.

Némileg felkavarta a várost az, hogy 1939 őszén a második zsidótörvény elfogadása Baja egyik ismert arisztokratáját meggyilkolta. Ez úgy történt, hogy dr. R. Árpádról a törvényes fajakutatók a megyeházán megállapították, hogy se nem R., se nem Árpád, hanem Stellner Jakab, akinek nagyapja nagyhírű kántor volt a pécsi zsinagógában. Dr. R. szégyellte származását, mindig monoklit viselt, raccsolt és csokornyakkendőt hordott. R. doktor nem bírta ki, hogy rásütötték zsidóságát, és ciánnal megmérgezte magát. Temetésén minden helybeli notabilitás megjelent, és reverendájára a hűvös őszi napra hivatkozva nagykabátot borítva, az öngyilkos-temetés ellenére eljött főtisztelendő László Vince apát-plébános úr, a már említett III. Béla gimnázium áldott emlékü igazgatója is.

Vince atya egyébként szintén furcsa dolgokat produkált. (A rendházi keresztlevelek dolgára csak 1945 után derült fény, de ez 1950-ben Rákosiékát nem akadályozta meg abban, hogy László Vincét rendtársaival együtt kitelepítse a Hortobágyra.) Vince atya 1940. augusztus 20-án, Szent István napján a belvárosi templomban félreérthetetlen szavakat mondott azokról, akik ember és ember között békéltenséget szítanak, és a város szélsőjobboldali csöcselékének felháborodására, papi szóval erősítette meg, hogy származásra, vallásra való tekintet nélkül valamennyien Isten gyermekei vagyunk.

Azt a napot, bár kisgyerek voltam, nem fogom elfelejteni, amikor a valahonnan Felvidékről, a visszatért területről Bajára helyezett tisztifőorvos magához hívta apámat. Nagy nehezen kinyögte: ő csak tisztifőorvosi hivatalnok-kötelességét teljesíti, amikor dr. Szász Imrével tudatja, hogy a második zsidótörvény rendelkezései értelmében a városi közkórházban és az OTI-rendelőben nem folytathatja tizenöt évvel azelőtt megkezdett gyógyító munkáját. Ez ellen fellebbezéssel élhet a megye korábbi alispánjánál, az akkor már pénzügyminiszter Reményi-Schneller Lajosnál. Apám azt válaszolta, hogy németekkel paktáló, hazaáruló csirkefogókkal nem áll szóba, a tisztifőorvos úr pedig ott pukkadjon meg, ahol van, megél ő a magánpraxisából is. Ez igaz volt, a város minden szerb, cigány, szegényparaszt meg módos sváb birtokosa (hogy a később deportálásunknál tüsténkedő s háborús bűnei miatt kivégzett Alassdy csendőrpáncsnokról ne is beszéljünk) apám magánrendelőjében kezelte beteg gyerekeit.

Az is a városi furcsaságokhoz tartozott, hogy nálam tíz évvel idősebb Cini nővérem udvarlói körében a fiúk egy része, pél-

dául a később jugoszláv partizánként a németek ellen harcoló Hegedűs Viktor és Tánzos Gábor (1956-ban a Petőfi-kör megalapítója és főtiktára, később a Nagy Imre per egyik mellékvádoltjaként súlyos börtönre ítélték) a polgári iskola bukovinai származása miatt anyanyelvi szinten minden szláv nyelvet beszélő tanárától estenként orosz nyelvleckéket vettek.

Bár kisgyerek koromban már tudtam olvasni, azt nem értettem, hogy a helyi újságban, a *Bács Vidéké*-ben ilyen hirdetések jelennek meg: „Dekoratív hölgy jó anyagiakkal keresztény magyar úr férjet keres. Affidavit szükséges.” A rejtélyes affidavitról később megtudtam, hogy egy olyan diplomáciai papír, amely lehetővé teszi, hogy a keresztény férjjel – ahogy zengzetesen mondták akkor, árja-párjával rendelkező – „más vallású” elhagyhassa az országot, és letelepedhessen angolszász nyelvterületen. Azt sem értettem, hogy Pollack Sándor (a nagynevű építész, Pollack Mihály rokona) miért hirdeti azt, hogy „faáru- és bútór nagykereskedésemet hozzáértő keresztény üzletembernek átadom”. 1940-től – mint később megtudtam – működött a stróman-rendszer. Baján és környékén a bátor, a nyilas hatalomátvétel után zsebében csőre töltött pisztollyal „ügyeket intéző” Flórián ügyvéd közreműködésével keresztény strómanok mentették meg úgy, ahogy zsidó kollégáikat attól, hogy minden jogos tulajdonukból kiforgassák őket.

1941-ben azonban végképp elsötétült az ég. A mindig fecsegő, pletykálkodó kisváros megdermedt, amikor magyar katonák vonultak be a németekkel együtt a velünk

örökbarátsági szerződésben álló Jugoszláviába, és mintegy mellékesen útközben olyanokat tettek, mint amikor a városka görögkeleti parókusát, Ápity lelkészt – a városi sportélet későbbi jeles szervezőjének, a remek vízilabdás Ápity Milosnak édesapját – alaptalanul kémkedéssel vádolva puskatussal verték agyon. (*Valójában agyonlőtték, és holttestét csatornába dobták – a szerk.*) Senki sem mondta, hogy éljen a háború, amikor Bárdossy László hadat üzent előbb a Szovjetuniónak, aztán vette a brit hadüzenetet, 1941 karácsonya előtt pedig – reszkess, Egyesült Államok! – hadat üzent Amerikának is. A dolog nevetségességét semmivé tette, hogy a város fiatalságát tömegesen vették vagy munkaszolgálatra, vagy katonai szolgálatra Ukrajnába, és az alig 28 ezer lakosú városka több mint ezer sváb, szerb, magyar polgárát veszítette el a háborúban. És akkor arról még nem szoltunk, hogy Bajáról és a környékéhez tartozó fontosabb falvakból – Szeremle, Vaskút, Dávod – 1944 tavaszán több mint ötezer zsidót és cigányt deportáltak, döntő többségüket Auschwitzba. Közülük háromszázan tértek vissza. A kisváros – Éljen a háború! – összes véres vesztesége elérte a hatezret. Nekem és családomnak szerencsénk volt, egy Rejtő *Láthatatlan légió*-jával vetekedő SS-alakulat, mindennek előtt pedig a Svejks-hasonmás Hlavács törzsmester segítségével megmenekültünk, és 1945 nyarára vissza is tértünk a kifosztott bajai (Batthyány utca 20.) házukba. De ez már egy másik történet...

Szász István

Grafika: Sipos Loránd

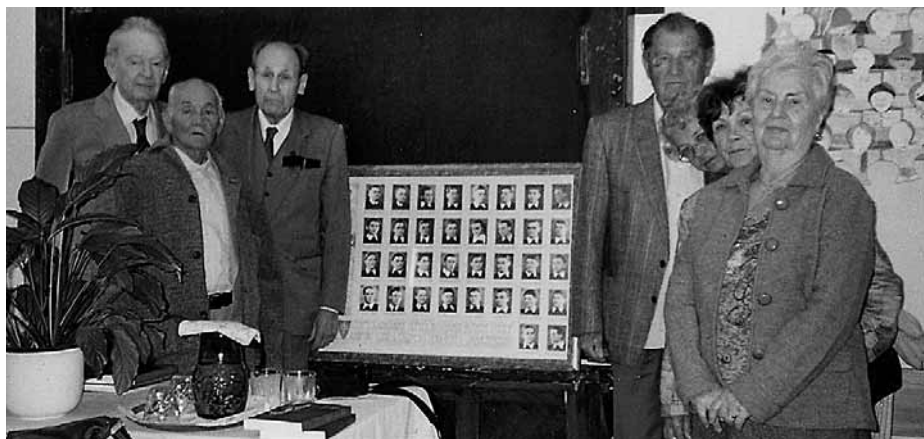

70 éves érettségi találkozó a III. Béla Gimnáziumban

A Bajai III. Béla Gimnázium 1944-ben érettségizett diákjai gyűltek össze 2014. május 10-én, 70 éves érettségi találkozójuk alkalmából. 33 diák lépett 1944 májusában dobogó szívvel az érettségi bizottság elé, mégpedig a várt vizsgaidőszaknál korábban, ugyanis a tanítást a légítamadások miatt húsévkor beszüntették. Így kevesebb idő maradt a felkészülésre is. Kemény munkával azonban ez is sikerült, így valamilyen sikerrel érettségiztünk.

Most, 70 év után a 33 fős osztályból már csak heten élünk: Bárdfalvy Ferenc, Diósi Gyula, Farkas József, Karsai Lehel, dr. Kosztolányi Károly, dr. Makai László és dr. Repkény (Hedrich) István. Közülük hatan voltunk jelen a találkozón, Karsai Lehel betegsége miatt nem tudott eljönni. Diósi Gyulát elkísérte felesége is, míg három elhunyt osztálytársunkat, dr. Balázs (Kupferschmidt) Bélát, Lukin Lászlót és Piukovics Demjént özvegyeik képviselték.

A Belvárosi templom előtti gyülekezést követően bementünk oda hálát adni Istennek, hogy 70 éven át megsegített bennünket, majd imádkoztunk elhunyt társainkért. A templomból az iskolába mentünk egy kis beszélgetésre. Ott Balykó Noémi igazgatóhelyettes asszony fogadott bennünket. (Az igazgató úrnak éppen akkor Erdélybe kellett utaznia.) Meleg szavakkal üdvözölte az öregdiákokat az alma mater nevében, majd az iskola történetét feldolgozó könyvvel ajándékozott meg minket.

Nem hoztak szegyet egykori iskolájukra

E rövid ceremónia után baráti beszélgetés keretében mindenki elmondta, mi mindent élt át az elmúlt hetven év alatt. E hosszú idő alatt sok minden történt velünk. Sokan katonák lettünk, hadifogságba estünk, egyeseket külföldre sodort az idők vihára. A legtöbben közülünk lassan hazakerültek, de volt olyan is, akit sosem láttunk viszont. Többségünk továbbtanult: orvosok, mérnökök, tanárok, művészek kerültek ki közülünk. A kommunista diktatúra tovább rostálta sorainkat; többen megjártuk az ÁVH börtöneit (engem 1953-ban a rendszer elleni szervezkedésért életfogytiglani börtönre ítélték, ahonnan 1956-ban a forradalom szabadított ki). 1956-ban, a forradalom bukása után többen is kénytelenek voltunk elhagyni az országot, és idegenben kerestünk menedéket.

Büszkén mondhatjuk: mindannyian megálltuk a helyünket itthon és külföldön is; nem hoztunk szegyet a Bajai III. Béla Gimnáziumra. Sokan kerültek saját szakterületükön vezető pozícióba. Osztályunkból három személy életrajza szerepelt a *Ki kicsoda?* hazai és nemzetközi személyek lexikonjában, egyikünké pedig még a *Who's Who in the World* c. amerikai lexikonban is.

A beszélgetés után megkoszorúztuk a hősi halottak emléktábláit a gimnázium aulájában, majd a Duna Szálló éttermében ebédeltünk. Ezt követően a temetőben virágot tettünk elhunyt tanáraink és osztálytársaink sírjára, majd elbúcsúztunk, és egy jövőbeni találkozás reményében váltunk el egymástól.

Dr. Kosztolányi Károly

„Halhatatlanná” vált egykori játékosai miatt lett mesteredző

Évtizedek a kosárlabda közelében

Július 12-én a Testnevelési Egyetemen (ahol soha nem tanult) tartott ünnepségen vehette át a számára a sportági szakszövetség felterjesztésére megítélt mesteredzői oklevelet és életműdíjat Tax Imre, a bajai kosárlabdázás legendás alakja. A hivatalos indoklás szerint: „Számptalan kiváló játékos nőtt fel kezei között, akik közül jó néhányan a női és a férfi válogatotat is erősítették és értek el nemzetközi szintű eredményeket. Évtizedes oktató munkáját dicséri, hogy – bár a szakemberképzésben közvetlenül nem vett részt – számptalan volt játékos a később neves edzőként és játékezetőként tevékenykedett. Edzőként sportágában, a kosárlabdában Baján és Magyarországon iskolát teremtett és életművet alkotott.” Tevékenységéről az 1990-ben általa megjelentetett *Kosaraskönyvben* olvashatunk. Ebben 1988-ig gondos részletességgel feltárta a sportág helyi történetét, melyekben mintegy 4 évtizeden át meghatározó szerepe volt. A kezdetekre így emlékszik:

– Korábban sokat fociztam, mígnem a nyolc évfolyamos ciszter III. Béla Gimnáziumban negyedikben, testnevelésórán találkoztam a kosárlabdával. Annyira megtetszett, hogy itthon gerendából és hordó-

abroncsból gyűrűt szerkesztettem. Játzó-társam is akadt az öt házzal arrébb lakó osztálytársam, Hábermann Tamás személyében (a név sokaknak ismerős lehet a Tamás könyvéből – a szerk.). '43 vége felé el-

kezdünk dobálgatni, és amikor januárban újra iskolába mentünk, kiderült, hogy mennyire ügyesek lettünk a többiekhez képest. Felfigyelt ránk két és fél évvel idősebb diáktársunk, Bácskai Sándor (a későbbi Keve atya – a szerk.), és nekem adta Balogh-Szabó: *A kosárlabda technikája és taktikája* c. könyvét azzal, hogy ne csak olvassam, de gyakoroljam is, és ellenőrizsem a mozgást a technikánál. Szüleim a háború alatt után zárva lévő vendéglőjének kb. 20 méter hosszú, egymásba nyíló helyiségeiben nyugodtan gyakorolhattam a labdavezetést, a megállást és a megindulást. Tornaterembe sokáig nem jutottunk be, mert az iskolák a háború után szovjet katonai kórházakként működtek. Miután visszatértünk a Bélába, a sok különmunka révén már nagyon jól ment a játék, és 1946 tavaszán hatodikosként Bácskai Sándor bevett az iskolai válogatottba, ahol rajtam kívül csupa nyolcadikos játszott. Mi ketten szenvedélyesen szerettük ezt a játékot, és állandóan arról beszélgettünk, hogyan lehetne jobban és még többet játszani.

– *Mikor került hivatalos egyesületbe?*

– A háború után megváltozott a sportpolitika; a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium engedélyezte, hogy az egyesületek újabb szakosztályokat alapítsanak, melyekbe adják ki a középiskolásokat. Ennek tudatában Lehel Kornél, a MÁV TISE vezetője elkért minket a Bélából, így mi, gimnazisták alakítottunk egy együttest. Első mérkőzésünket 1946. augusztus 15-én játszottuk Bátaszéken. A hazaiaknál szereplő Kamarás István és Földi Ferenc a bajai tanítóképzőben végzett, de ekkor már a TF-re járt. Szoros mérkőzésen egyetlen kosárral kaptunk ki. Másnap Bácskai Sándor Zircre távozott, hogy megkezdje szerzetes-papi tanulmányait, a csapatot rám hagyta. Az igazolások intézését már előtte rám bízta. A visszavágót szeptemberben tartottuk, amelyhez a játékosok maguk építették meg a fekete salakos pályát a Vasváriban. Ehhez a vasút adta az anyagot, és mérte ki a helyet. Lehel Kornél egy focimeccs utánra időzítette a kosárlabdát, így rögtön jelentős közönségünk is volt. A másik fontos dolog, hogy sok hölgy érdeklődését is felkeltette a játék. Így gyakorlatilag a kezdetekkor megalakult a női gárda is, melynek tagjait kb. másfél-két évig Vancsura Bélával közösen mi tanítottuk-edzettük. Amikor már jobban ment nekik, akkor Bélára hagytam, én csak a férfiakkal foglalkoztam tovább. Egyidejűleg szerepeltünk a vasutas és az összevont pécsi területi bajnokságban is. A lányok elsőre megnyerték az utóbbit, a fiúk pedig másodikok lettek. A szövetség 1948-

ban megszervezte az OB II-t, ahova mindkét csapat kivívta a feljutást. A sorsdöntő találkozón a Pécsi Bőrgyár ellen idegenben mindössze öten szerepeltünk, köztünk volt Albert János (a futballista Flóri bátyja), aki a foci mellett kosarazott is! Ez arra is jó volt, hogy megismertünk mindenkit, akiből később éljáterkos, válogatott, sőt Európa-bajnok is lett. Az már az elején kiderült, hogy alacsonyok vagyunk, ezért beiskolázás révén került mellénk magas emberként Cserjés Jóska, Tárnok Zoli és Kovács Sanyi az immár Bajai Szakszervezeti Atlétikai Klub néven szereplő gárdába. Sajnos a másodosztályt két és fél év elteltével megszüntették, és szovjet mintára városi meg egyéb bajnokságok voltak csak. Újabb változás 1952-ben történt, amikor elosztották az ágazatok szerint a csapatokat, így különváltak a fiúk és a lányok egyesületei. Zűrös évek voltak, mivel alakult egy másik szakosztály is a Bajai Honvéd keretein belül, Butor Lajos vezetésével.

– *Egyből elfogadták a társai, hogy nemcsak játékos, hanem edző és minden is?*

– Soha nem volt gond; elfogadták, hogy csapatkapitányként én cserélek, és évekig meghatározó játékos is voltam, főleg a fontos meccseken voltam ponterős. Amikor a pályát kellett építeni, és közöltem, hogy aki nem vesz részt, az nem játszik, azt is elfogadták. Úgy tűnik, már a kezdetek idején volt vezetői vénám, mivel már gyerekként a grundon is én választottam a csapatokat, az iskola sporttitkára voltam, és gyakran a helyettesítő tanárok a testnevelésórákon szinte rám hagyták, hogy a fociban és a kosárlabdában én döntsek.

– *Amikor létrejött az említett új szakosztály, Ön maradt a réginel, vagy áment?*

– Még 1951-ben megkezdtem sorkatonai szolgálatomat Bajától és a kosárlabdától távol, majd egy év után Szolnokon, a helyi Honvéd csapatában már játszhattam. Újabb állomásként 1952 végén Budapestre helyeztek, ahol sikerült megoldani, hogy helyben eddzek, és eljárhasak mérkőzésekre, valamint a legfontosabbat, hogy hazajárhasak játszani a Bajai Honvédba. A fővárosban ellesett dolgokból szakmailag sokat tanultam. Rajtam kívül Horvácz Lajos és Kovács Sándor is sorkatonaként szerepelt a csapatban, mellyel megelőztük a területi bajnokságban régi klubunkat, a Vörös Meteort. Leszerelés után mindhárman visszatértünk, újabb változásokra. A Honvéd feloszlott, és létrejött a Bajai Vörös Lobogó, a Textiles Szakszervezet támogatásával. Nem volt könnyű ide kerülni, de szerencsénkre az országos szakszervezet főtítkárának titkárnője, Fodor Ilona bajai volt,

és valamikor játszott is. Az ő jóvoltából sikerült beszélnem a főtítkárral, aki jóváhagyta a férfi kosárlabda-szakosztály létesítését, és pénzt is adott hozzá. Butor Lajos lemondott minden tisztségéről, és átadta nekem az irányítást. A nők a vasúthoz kerültek, a Bajai Lokomotív edzője is én lettem. A férfiaknál szerepeltettem négy kiemelkedő képességű fiataalt, közülük a leg-erősebb-érettebb az idősebb Vének Frici volt, őt Ágoston Béla követte, majd Kovács Józsi, aki 17 évesen még növésben volt, végül Szabó László zárta a sort. Ha nem csalják el adminisztratív úton a mérkőzésünket, akkor már 1955-ben feljuthatunk volna az NB I-be. Nagyon sok edzőmeccsen, felkészülési tornán szerepeltünk, minden Pécessel járó csapatot Bajára is meghívtunk. A BVSC két nyáron is két-két hétig itt edzőtáborozott. A budapesti EB-t is a helyszínen néztük végig.

A forradalom alatt sem álltunk le, folyamatosan edzettünk, és rendeztünk egy szabályos házibajnokságot, melyen nyolc, hat főből álló csapat játszott körmérkőzéseket. Nemrég egy találkozón volt játékosom, Bárdos Attila idézte fel, hogy disszidálni akartak, de én leszedtem őket a buszról azzal, hogy akkor ki fog este edzeni... 1957 elején a Lobogóból Bajai Bácska Posztó SE lett, míg a Vörös Meteor feloszlott, és jobb játékosai átjöttek hozzánk. Az NB II-ben szerepeltünk feljutási eséllyel, pedig legjobbunkat, Kovács Józsit behívták katonának, de itt maradt Vének Frici meghatározó embernek. Mérkőzéseinket az egykori zárda átalakított kápolnájában játszottuk. A másodosztályban már alig léptem pályára; beláttam, hogy ott már nem tudok segíteni, és miután 1958 tavaszán sikerült a feljutás az NB I-be, véglegesen a kispadot választottam. Közben elvégeztem a segédedzői tanfolyamot, majd két évre rá a „rendes” edzőit is. A nőknél a Bajai Törekvés megszűnt, négy játékos a Bajai Építőkben folytatta (ahol a feleségem is játszott), melyet már Tárnok Laci készített fel. Ők egy év múlva lettek első osztályúak.

– *A feljutás után elég hamar sikerült dobogón végezni.*

– Az első évben nagyon hiányzott a rutin, nagytestű öreg rókák ellen nehezen boldogultunk, és sok hosszabbításos mérkőzést veszítettünk el a gyenge erőnlétünk miatt is. A végén hajszálon múlt a bentmaradásunk. Ezért nyáron fizikálisan nagyon meghajtottam a csapatot, amit az öregek már nem bírtak, és sorra befejezték. Két fiatal tehetségnek, Rác Jancsinak és Rátvay Zolinak még iskola előtt, reggel 6 órakor is különedzést tartottam, melynek végén há-

romból háromszor kellett jól zsákolniuk, és siker esetén a cukrászdában annyit ehetek, amennyit bírtak, és én fizettem. Ha vesztettek volna, akkor ők hívnak meg egri bikavérre, de egyszer sem ittam... Hamar meghatározó, ponterős játékosai lettek az együttesnek Kovács Józsi és Vétek Frici mellett, így nagy meglepetésre a második évben 5. helyeztként a vidék legjobbjá lettünk! Egy évre rá pedig a dobogón végeztünk, megszereztük első bronzérmünket. Négy kiváló dobónk volt, akiket egyszerre nem lehetett semlegesíteni.

Közben a lányoknál kitört a vihar, Tárnok Laci 1961 februárjában távozott a mindősze két győzelemmel álló gárdától, és a lányok megkerestek. Sikerült rendezni a sorokat, tudtam, hogy mi a teendő, sok segítségével a kettős trénerkedést is megoldottam, és végül hat tavaszi sikerrel a nők is bent maradtak. A kezdő ötös a következő volt: Kolovicsné, Tóth Mancsi – hátvédek, Görög Rózsa (a bajnokság legjobb dobója), Tátrai, Vassné. Ekkor került a mélyvízbe a mindősze 15 éves, de 180 cm magas Rátvay Kati, aki ott élesben, a pályán tanult meg rendesen kosárlabdázni, és a társai segítettek neki betörni. A következő évben már válogatott kerettag lett! Három év alatt a folyamatos játéklehetőségnek köszönhetően óriásit fejlődött, így megszerezte azokat az alapokat, melyek révén később sokszoros magyar válogatott és EB-gólkirály is lett. Ha pesti együttesben nő fel, akkor csak később lett volna belőle NB I-es játékos, és nem szerzi meg a rutint még szinte gyerekként, viszont ha tovább itt marad, akkor meg nem tudott volna előrelépni, hiszen helyben nem volt megfelelő magasságú társa.

Számos tisztelője köszöntötte a mesteredzőt

A bajnokság végén válságba kerültem, mivel két válogatott kerettag játékosomat, Ráczot és Rátvayt érettségi után kedvezményes átigazolással elvitték tőlünk. Jancsit próbáltam volna megtartani, de megjelent két magas rangú katonatiszt a munkahelyemen, és megfenyegettek, ha nem engedem, engem is bevonultatnak. Nem volt választásom, ráadásul ő is menni akart a Bp. Honvédba. Zolit a MAFC-meccs előtt egy órán keresztül győzködtem, végül sikerrel jártam, és csak ősszel ment el tanulni és játszani a TF-re. Ide készülvén nagyon sokat tornáztam, kemény izmai voltak, a levegőben korlátlan úr volt.

– *Meddig tartott a kettős edzőség?*

– A fentiek miatt teljesen összeroppan-tam, hogy csak nevelem a játékosokat, és elviszik őket. Ezért úgy döntöttem, hogy csak a lányoknál maradok, mert azokat nem hívják be katonának. Főleg hogy a távozások után a férficsapat már nem volt ugyanaz. Sajnos néhány év jutott csak a lányoknál, mert gondot okozott a játékosok gyors cserélődése: ha valaki férjhez ment, már nem vállalta a játékot, vagy szülés után nem tért vissza. Hogy legyen utánpótlás, a ruhaüzemben dolgozó szakmunkástanuló lányokból toboroztam játékosokat, akiket aztán Vétek Frici irányított. Fontosnak tartottam, hogy a játékosaim elvégezzenek edzői képzéseket is, így kiadtam Vassnak, Allagának, Kovácsnak és Véteknek is ezt a feladatot. Közben az egyesület is gyakran változott, városi döntések alapján az Építők helyett lett MTE, majd Fehérneműgyár SK, a gyár szakosztályaként. Ezzel nem értettem egyet, ráadásul mivel ott volt a munkahelyem is, a kettő nem fért össze, ezért 1966. június 30-cal lemondtam.

– *Újra a fiúk következtek?*

– Mihályfi Janival összeveszték nyáron (ami akkor a tavaszi-őszi rendszerű bajnokság félédeje volt) egy balatoni tornán, és Kovács Józsiék megkerestek, hogy vállaljam el újra a csapatot. Néhány nap gondolkodási időt kértem, mert a Számvetési Főiskola bajai kihelyezett tagozatára jártam, és két évet már befejeztem, de az utolsót már Pesten tartották. Ezért ezt abbahagytam, viszont elvégeztem egy mérlegképes könyvelői és egy okleveles árszakértői tanfolyamot. Végül csak visszahúzott a szívem a fiúkhoz. Szerencsére Rátvay Zoli visszatért tanulmányai után, és ő is válogatott kerettag lett. Nagyon be akart volna kerülni a válogatott csapatba is, mert szeretett utazni, ezért keményen hajtott, repítette az együttest, mellette természetesen Kovács Józsi és a fiatal Halmos István is kiemelke-

dezt, nekik köszönhetően év végén újra bronzérmesek lettünk. Később Rátvayt már nem hívták, így Kovács egyedül járt fel a válogatott edzésekre, ezért meggyőztem Eszéki Rezső szövetségi kapitányt, hogy vegye be Halmost is. A válogatottaknak is köszönhetően nagyon erősek voltunk ekkor, benne volt, hogy több évig dobogón végzünk, de nem így alakult. Kovács a gyakori vonatkozás miatti túlzott megterheléstől combizom-szakadást szenvedett, és emiatt több meccsre kiesett. Ezeket el is veszítettük, így csak a 4. helyet értük el. A lányok meg az idény végén sajnos kiesetek az NB I-ből.

A következő szezonban Halmost katonaként elvitte a Bp. Honvéd, helyette jelentkezett Baumerth Gyula és Brassói János, hogy itt szeretnének kosarazni. Sikerült leigazolni őket. Karácsonyi Józsi a katonaság után aláírt Oroszlányba, de nem adtuk ki, így aztán sehol nem szerepelhetett volna. Hosszas egyeztetések, utánajárások révén megoldódott, hogy mégis játszhaszon Baján. Mindhármuknak sikerült lakást és állást is szerezni Farkas László akkori tanácselnök jóvoltából, aki hosszú évekig nagyon sokat segített az együttesnek. Így újra erősek voltunk, és az 1968-as bajnokságot az addigi legjobb eredménnyel zártuk, ezüstérmet szereztünk a Honvéd mögött! Végre már NB I-es csapatnak nézünk ki a két új, nagydarab ember révén, akik tekintélyt adtak nekünk a pályán.

Még ez évben írtam egy négyoldalas javaslatot a szövetségnek, melyet megküldtem a Népsportnak és a Kosárlabda Híradónak is. Felvettem, hogy a pályára ritkán kerülő cserejátékosok fejlődése érdekében tartalék bajnokságot kellene indítani. Kiszámítottam, hogy ha mi kiscsapatként bírjuk anyagilag, akkor a többieknek sem okozhat gondot. Pénzhiány miatt mégis elutasították. Egy év múlva a Sport kerekasztal-vitát kezdeményezett a válogatott gyengébb szereplése okán. Ehhez is hozzászóltam, hogy a bajnokság kiegyensúlyozottsága érdekében ne vigyék el a nagyok a kiemelkedő játékosokat, akiket aztán vagy játszatnak, vagy nem. Külföldre pedig több csapatnak legyen lehetősége eljutni, ne csak 2-3-nak. Végül 1969-ben elindult a juniorbajnokság.

– *Erre jött a „feketeleves”, a kápolna romba dőlése.*

– Tavasszal a kápolna álmennyezete balesetveszélyessé vált, és a tanács műszaki osztályvezetőjének kezdeményezésére társadalmi munkában elkezdték bontani, de sajnos Tolnai Lajos pénztárosunk lezuhant a padlásról, és néhány nap múlva belehalt

a sérüléseibe. A tragédián túl a kápolna is teljesen romba dőlt, így pálya és felszerelés nélkül maradtunk. Ezért Kiskunfélegyházán játszottuk a hazai mérkőzéseinket, de nem tudtunk rendszeresen edzeni, így ismét ugrott a dobogó. A következő évben a III. Béla Gimnázium bitumenes udvarán szerepeltünk, és a szokatlan körülmények között sikerült meglepnünk és megvernünk a Honvédot! Mégis nagy hátrány volt a saját pálya hiánya, ráadásul akkor a válogatott is a Bajára épült, és itt készült volna, de terem híján átment Sopronba. Amely nagy ellenfelünk-ellenségünk volt ez időben, mert a jegyzőkönyvvezetőjük csalt egy bajai meccsen, nem írta be egy kosarunkat, hanem egy előzőn vezette át a tollat újra, így ők győztek. Hiába reklamáltam-óvtam, ezt fogadták el végeredménynek. Legközelebb is ugyanez az ember írta jegyzőkönyvet, bár tiltakoztam a játékvezetőknél. A meccs végén 2 pontos vendégvezetésnél Kovácsnak úgy odaütöttek, hogy vérzett az arca, de a bírók nem fújtak semmit! Dühömben elvittem a jegyzőkönyvet, hogy ezúttal én írok be egy plusz kosarat, de aztán lehiggadtam, és nem tettem, de vissza sem adtam a papírokat. Ezért a mérkőzést 2-0-val nyerte a SMAFC, a következő hazai találkozót közönség nélkül kellett játszaniunk, engem meg fél évre eltiltottak az edzősködéstől.

Az 1971-es szezon előtt kitaláltam, hogy a mostoha körülmények miatt felmegyünk két hétre a fővárosba edzőtáborozni. Alaposan felkészülve tavasszal sikerült meglepni az ellenfeleinket, ősszel pedig végre elkészült a Vasvári Pál utcai sportszarnok. Végül ismét bronzérmesek lettünk, pedig újra több játékos távozott tőlünk. Ekkor már évek óta komoly rivalizálás folyt a városban a Vízügy SC-vel, mely eredetileg azért alakult, hogy a Bácskából kiöregedő, illetve a keretbe nem férő kosarasok is játéklehetőséghez jussanak. Idővel már sok embert el is csábítottak tőlünk, gyengítve az NB I-es gárdát. Hosszas harcok után úgy volt, hogy '72-ben egyesül a két szakosztály, de ez elmaradt, viszont létrejött a városi nagyegyesület, a BSK. Ebbe két év múlva a Vízügy is beolvadt, így játékosbőség lett. Ebben komoly szerepe volt dr. Gajdócsi István megyei (korábban bajai) tanácselnöknek, aki nagyon régóta segített nekünk, egy időben szakosztályvezetőnk is volt.

– *A BSK-nál nem sokáig edzősködött.*

– Az egyesülés után a klub 10 tagú intézőbizottsága úgy határozott, hogy ebben a helyzetben főállású trénerre van szükség. Ezt felajánlották nekem, bár tudták, hogy

nem fogadom el, nem hagyom ott a munkahelyemet. Ezt meg is írtam egy lemondólevélben, azzal, hogy az év végéig még én készítem fel a csapatot. Ekkor már évek óta arra vártam, hogy Józsi befejezze a játékot, és átvegye tőlem a kispadot, de ez csak 1977-ben következett be. Távozásomkor annyit kértem, hogy egy utánpótláscsapatot kaphassak, hogy ne szakadjak el teljesen a sportágtól. Bacsfay Gyula tanítványait vettem át, az 1959-61 közötti korosztályt. Két hétbe telt, míg „betörtem” őket, utána olyan lelkesek lettek, hogy megcéloztuk az Országos Serdülő Kupa döntőjébe jutást, ezért vállalták a napi két edzést is. Végül ez 1977-ben sikerült, és holtverseny után kosárkülönbséggel a 2. helyen végeztünk. A csapat tagja volt többek között Hosszú István, Kovács László, Gorjanác Marin, Varga Imre és Dara Csaba is. Kötelező utánpótlás-edzőtábor zajlott Tatán, ahol egy Vidék-Budapest összecsapáson korelnökként felkértek a Vidék edzőjének. Hosszú Pisti itt egyedül megverte a fővárosiakat. Közben egy érdekesség: '75-ben a Központi Általános Iskola együttese bejutott az úttörő olimpia zánkai döntőjébe, ezért Kovács Laci és Varga Imre megkerestek, hogy készítsem fel őket. Azzal a feltétellel vállaltam, hogy kerítenek egy magas játékos is. Az addig futbalozó Hosszú István így kezdett el kosarazni. Két társát is hozta magával, Bognár Györgyöt és Disztl Lászlót, akik szintén részt vettek az edzéseimen, majd a döntőben is! (Később mindketten válogatott labdarúgók lettek – a szerk.) Aztán 1978-ban főállású sportvezető lettem, így befejeztem az edzősködést.

– *Ezzel lezárult az edzői pályafutása?*

– Még egyszer, hasonló helyzetben, már nyugdíjasként elvállaltam egy felkérést. Cseh Béla, a Gyakorló Általános Iskola igazgatója keresett meg '89-ben, hogy kelene csinálni egy lánycsapatot. Az akkor hetedikes Orsolya unokámat megkérdeztem, hogy ha elvállalom, jön-e kosarazni. Miután ígért mondt, én is ezt tettem. Elkezdtem velük foglalkozni, és egy idő után ők is kérték, hogy szeretnének nyáron napi kétszer edzeni. A tanítóképző kis tornatermét megkaptuk két hétre, ott készültünk, amikor két lány szólt, hogy indul a városi bajnokág, és a serdülők között induljunk el. Beneveztünk, de előre megmondtam, hogy az első évben mindenkitől kikapunk, viszont a következő kettőt megnyerjük. Így is történt, pedig az ellenfelek között Nagypál Gábor csapatában ott játszott Illés Vanda, aki nagyon jó játékos volt, és háromszor akkora kosaras múlttal rendelkezett, mint az én lányaim! Amikor a Bélába kerültek, már nem akartam volna tovább folytatni, de akkor Schmidt Lajos mondta, hogy ha már eddig én voltam velük, akkor segítsék a megyei döntőben is szerepelni. Kecskeméten Tóth Viktornak a helyi utánpótlásra épülő, átlagban 5 centivel magasabb együttesét 15 ponttal megvertük. Ezzel még egyszer bizonyítottam.

– *Említette, hogy '78-ban sportvezető lett.*

– A ruhaüzemből (posztóból) 1969-ben átmentem a Hűtőházba. Ott a főkönyvelő súlyosan megbetegedett, így a helyetteseként három évig ideiglenesen én végeztem a feladatait. Ha kellett, éjjel is dolgoztam a zárszámadásokon. Miután megváltoztak a személyi feltételek, úgy döntöttem, hogy

Tanítványok és tisztelők között (balról jobbra): Hosszú István, Tax Imre, Mészáros Lajos edzőbizottsági elnök és Czifra Károly egykori játékvezető

otthagytam a céget. A városházán megüresedett a sportfelügyelői hely, ami kapóra jött nekem. Két év után Kincses Ferenc tanácselnök hívatott, és közölte, hogy Csiba Gyula más feladatot kapott, így én leszek a közalkalmazotti szakszervezet titkára, mert nekem a legjobb a viszonyom az emberekkel. Tiltakoztam, hogy nem is vagyok párttag, de nem számított. A kezdetben 110 fős alapszervezet '84-ben, a járás megszűnte után 1256 tagra bővült, sok nyugdíjas a kedvezményes üdülési és más lehetőségek miatt fizette a tagdíjat.

Közben megkaptam a falvak sportéletének irányítását is, 23 egyesület ügyeivel kellett foglalkoznom, évente legalább egyszer a közgyűlésekre elmennem, hogy a költségvetésüket jóváhagyjam. Idővel feladataim még tovább növekedtek, mert a sportlétesítmények kezelését is átvette a BSK-tól a hivatal, és amíg nem lett gondnok, addig ezzel is nekem kellett foglalkoznom. Annyira nagy volt a megterhelés, hogy '86 tavaszán mentő vitt kórházba a szívemmel. Hónapokig tartó lábadozás után dr. Gajdócsi István segítségével kordkedvezményes nyugdíjba vonulhattam. 1987-ben lettem nyugdíjas, utódomul

Schwarz Ivánt javasoltam, aki korábban a járásnál töltötte be a sportfelügyelői tiszteket, majd később a BSK-nál dolgozott.

– *A rendszerváltozás után újra kapcsolata lett kedvenc sportágával, alapítója és elnökségi tagja lett az '90-ben megalakult Bajai Bácska KSE-nek.*

– Ezt azzal a szándékkal hoztuk létre, hogy átvegye a kosárlabda-szakosztály működtetését, ami aztán '91 nyarán valósult meg. Felajánlottam, hogy kiszámolom, a BSK adósságából mennyi jut az egyes szakosztályokra, de elvetették, így egyenesen osztották szét, emiatt folyamatosan pénziánnal küszködünk.

– *Honnan jött az ötlet, hogy megpályázza a mesteredzői címet?*

– Még 2002-ben Kancsár Máté mutatott egy írást, melyben Arday Andor bemutatta a kosárlabdázás „apostolát”, Páder Jánost, és a cikkben felsorolt még további 11-et, közülük engem is. Évekig tartó kutatás után 2008-ban megtaláltam, és kiderült, hogy a '60-as években a Népsport egyik szerkesztőjeként részt vett a kerekasztal-vitában. Atléta feleségével rendszeresen jártak a bajai mérkőzésekre, innen ismert engem.

A döntő lépést az adta, amikor Kovács Józsi és Hosszú Pistit beválasztották a sportág halhatatlanjai közé, hiszen nekik és Rátvay Katinak is én voltam az első edzője! Ezért rájuk hivatkozva beadtam egy kérvényt a szövetségnek, amely felterjesztette a Magyar Edzők Társaságához, és nagy örömmre annak Mesteredzői Kollégiuma elfogadta a jelölésemet.

Egy dolgot sajnállok nagyon, hogy az említett játékosok mellett két másik, Bajáról indult, és a válogatottba is bekerült, karriert azonban máshol csináló kiváló kosarasról, Rácz Jánosról és Halmos Istvánról elfeledkeztek. Pedig Rácz zseniális játékos volt, csak a '60-as évek végén a Honvédból diszsidált, de Belgiumban, Franciaországban is sokra vitte. Halmos katonaként a Honvédba került, később a Csepellel lett bajnok és kupagyőztes, 1971-75 között a válogatott csapatkapitánya. Összesen 173 alkalommal viselte a címeres mezt. Miután egyik klub sem létezik már, nem volt, aki kezdeményezze kettejük halhatatlanná jelölését, pedig képességeik alapján ezt a kitüntető címet nagyon megérdemelnék.

Zalavári László

Történetek az „átkos” 1970-es és 80-as évekből

Kabátvásárlás

Kovács T. Sándor az elmúlt években többször szerepelt lapunkban írásaival, amelyekben tanyasi, falusi tanítóként szerzett élményeit elevenítette fel. Most induló új sorozatában a magunk mögött hagyott szocialista rendszer időszaka elevenedik meg olyan kis történetek, életképek segítségével, amelyek mint cseppben a tenger, a rendszer egészét is jellemzik. Jelen lapszámunkban és még néhány alkalommal a rendszer egyik sajátos fogalmát, a „hiánycikket” értelmezi néhány jellemző eset felidézésével. Fiatalabb olvasóink kedvéért írjuk le, hogy hiánycikkeknek azokat az árukat (pl. déli-gyümölcsök, minőségi ruházat, technikai eszközök stb.) nevezték, amelyekre ugyan komoly lakossági igény lett volna, ám a tervgazdaság összehangolatlansága, a magánkereskedelem korlátozása, behozatali tilalmak miatt tartósan, akár hónapokon, éven át nem lehetett megvásárolni azokat. Így aztán ha egy ilyen „kurrens áru” mégis a boltokba került, azt a szerencsések gyakran csak órákig tartó sorban állás után vásárolhatták meg. (M. J.)

Kabátom átmeneti volt a szó sokféle értelmében. Először azért, mert a tél elején, majd tavasszal és ősszel is viseltem, amíg az igazán hideg idők be nem köszöntöttek. Átmeneti volt azért is, mert kezdetben csak ünnepnapokon hordtam, amíg meg nem kopott. Utána átment szegény köznapi használatba. Amikor végleg kikopott innen is, akkor sem ment a kukába vagy a MÉH-be (az 1993-ig létező Melléktermék- és Hulladékhasznosító Vállalat – a szerk.), mert a hideg napokon jó szolgálatot tett a kertben végzett munkáknál.

Az én jó és kedvelt kabátom kiszolgált, teljesítette a normát. Újat kellett helyette venni. Egyszerűnek látszott a dolog: megvolt a rávaló, be kell menni a boltba, kiválasztani a megfelelőt, felpróbálni, fizetni, hazavinni. Aztán meg használni a fent jelzettek szerint, hogy teljesíthesse átmeneti jellegét.

Évekig szinte hetente akadt dolgom a fővárosban. Gondoltam, ott nagy a választék kabátból is, másból is. Nem lehet gond egy kabát megszerzése. Az élet persze mindig hordoz komplikációkat a méhében. S azok meg is születnek, majd meg is nőnek.

Végigjártam a Rákóczi út szép üzleteit, aztán a körutak boltjait is. Éppen akkor nem volt kabát, még nem érkezett meg, vagy tegnap fogyott el. Hogy mikor lesz? Azt nem lehet tudni. Nézzek be gyakran – tanácsolták az eladók. Olyan üzlet is akadt, ahol – érzésem szerint – a bolt hátsó részén, nem szem előtt talán akadt volna nekem megfelelő, de az eladó nem nézett ki belőlem „hálapénzt”, így nem találta meg azt, amit kerestem.

Hetekig nem volt szerencsém. Egyszer aztán a Rákóczi úton, közel a Keleti pályaudvarhoz betértem egy ruhaboltba. Idősebb kereskedő jött elém. Kérdésére elmondtam, mit szeretnék. Közölte, hogy roppant szerencsém van, mert éppen akkor kaptak árut. Valóban: a kabátok ott lógtak szép sorjában a vevők előtt a vállfákon.

Melegség öntötte el a szívem tájékát. Lám, nekem is lehet néha szerencsém! S

amíg megközelítettük az áhított kabátokat, a kereskedő felmérte, mekkora méret kell nekem, milyen szín állna jól, s pillanatok alatt talált is egy ennek megfelelő darabot. Amíg felsegítette, simogatta, igazgatta, szüntelenül magyarázta, milyen jó az anyaga, milyen szép a fazonja, milyen ízléses a színe. Közölte, hogy a kabát nagyon jól áll nekem, az én termetemre készítették. Bevallom: tetszett a kabát. De

ilyen szíves kínálásra akkor is megvettem volna, ha eredetileg nem akarom.

Kértem a blokkot. Míg kiállította, közölte, hogy erre aztán inni is kellene, mert ez az üzletkötés megérdemelne egy üveg sört. (Bizonyos időszakokban a palackozott sör is hiánycikknek számított – a szerk.) Maradjunk annyiban: megkapta az árát.

Kovács T. Sándor

Grafika: Sipos Loránd

A katymári Latinovits család nyomában

2. rész

Mák Ferencné sz. Turcsányi Anna emlékei:

A bajai beszélgetések végeztével Katymárra mentünk, hogy találkozzunk Mák Ferencnével, aki fiatal korában a kastélyban dolgozott. Ekkor már csak ő élt azok közül, akik valaha a család szolgálatában álltak. A huszonnegyedik órában érkezünk hozzá, ugyanis a beszélgetést után néhány hónappal elhalálozott. Így visszagondolva, még értékesebbek lettek emlékei. Halálával az utolsó hang is elnémult, amely mesélni tudott a kastélybeli eseményekről.

A bunyevác nemzetiségű Anka néni – a faluban mindenki így szólította – leginkább a konyhán segédkezett. Fizetése 10 pengő volt havonta, ami egy konyhalány megélhetésére éppen elég volt. Elmondása szerint a családot szolgáló személyzet körében rend uralkodott. A finom étkeket felszolgáló inas fehér kesztyűben, tálcán tálalta a fogásokat. A kastélyt a hátsó, cselédeknek fenntartott bejáraton át közelítették meg. Anka néni mesélt az üvegházról is, amelyben palántákat és virágokat neveltek.

A katymáriak úgy tartják, hogy az 1940-ben készített *Tóparti látomás* című film egyes képkockáit a parkban forgatták. Ezt Zorn Antal is megemlíti könyvében. Olyan neves színészek szerepeltek a filmben, mint Jávor Pál és Tolnay Klári. A filmforgatás ténye igazolná a kastélypark országzerte ismert szépségét. Csakhogy Anka néninek homályos emlékei voltak a forgatásról, ráadásul egy internetes forrás a jelenetek készítésének külső helyszínéül Tengelicet, valamint Tatát jelöli meg. Így, bár bizonytalan, hogy a filmet Katymáron forgatták volna, a szóbeszéd mutatja, hogy a falubelieket a filmben látott park az általuk gyönyörűnek tartott kastélykertre emlékeztette.

Katymáron is élt a pünkösdi királyné-járás szokása. Saját családom visszaemléke-

zéseiből tudom, hogy gyermekkorában apai nagyanyám is részese volt a történéseknek. Kis virágos kocsit húztak maguk mögött, és virágszirmokat szórtak, amerre csak jártak. Anka nénitől tudjuk, hogy a népszokás egyik legkiemelkedőbb eseménye volt, amikor a királyné-járásban résztvevő gyerekek a kastélyba mentek, hogy ott a Latinovits családnak népdalokat énekeljenek és verseket szavaljanak. A család szeretettel fogadta őket. Műsoruk végeztével kis ajándékot és süteményt kaptak Fehér mamától és a családtagoktól. Egy másik emlék szerint az ősszel megrendezett szüreti felvonulások egyik állomása a kastélypark volt. Ilyenkor is szívélyesen fogadta a falusi küldöttséget a házigazda, Latinovits János. Ezek a kis történetek jól példázzák, hogy a Latinovitsok nem zárkóztak el a falubeliektől, hanem a faluközösség részének tekintették magukat.

Természetesen jó lett volna megkeresni azoknak az embereknek a leszármazottait is, akiket név szerint említettem, és a birtokon fontosabb szolgálatot láttak el, de az utódok közül sokan külföldön vagy az ország másik felében élnek, és talán nem is tudnak felmenőik egykori foglalkozásáról.

A Latinovitsokra emlékeztető helyek Katymáron

Az interjúk készítése után azokra a helyekre látogattunk el Katymáron, amelyek a Latinovitsok emlékét őrzik. Sajnos, a helyi vandálok pusztítása miatt ezeknek az emlékeknek a száma igencsak lecsökkent.

Az egykori kastélypark: Aki napjainkban bemegy a megmaradt, omladozó téglafal mögé, annak szinte elképzelhetetlen, hogy száz évvel ezelőtt milyen élet folyt a falak között. Az üvegháznak, tenispályának ma nyomát se látni. A falu főutcájáról

A katymári plébániatemplom

Ennyi maradt az egykori kastélyból

csupán az egykoron a főkapuhoz tartozó egyik megcsonkított állatszobor hívja fel az arra járók figyelmét a volt kastélyparkra. A „park” megnevezést már nem is használhatjuk a területre, ugyanis az jobban hasonlít egy erdőrészeletre, mint egy valaha szemet gyönyörködtető nemesi parkra. A terület nagyon elhanyagolt, a bozót mindent beborít. A tó még megvan, a falusiak horgásznak benne. A Latinovitsok idejében többször is kikotorták a medrét, ez a munkát azóta nem ismétlődött meg. Közepén egy kisebb, gazzal borított földhalom emlékeztet minket a valaha sokkal szebb képet mutató nagyobbik szigetre. Az életveszélyes hidat az utóbbi években lebontották, pedig egy kis helyreállító munkával legalább ezt meg lehetett volna menteni az utókornak.

Egyetlen emlék menekült meg a csodával határos módon a pusztulástól: a kastélyt körülvevő park leírásánál említett oszlop, amelyben Szűz Mária szobra állt, ma eredeti helyén teljesen felújítva látható. Sívó János visszaemlékezéséből tudjuk, hogy az oszlopban elhelyezett Szűz Mária-szobor a tó kisebbik szigetére nézett, és a családtagok, valamint a hívek tisztelettel viseltettek iránta. „Amikor arra jártunk Mamával, mindig felleptünk oda egy rövid imára. Nyáron, nagy szárazság idején körmenetben, templomi zászlók alatt jöttek a falubeliek esőért imádkozni. Egyházi énekeket énekelve vonultak át a parkon.” A 2000-es évek elején egy kisebb erdőből kellett kiszabadítani a megkopott és hiányos, 645 cm magas szakrális emléket. A felújítási munkálatokat a Csontos család megbízásából

Az elárvult Mária-szobor

Éber András bajai építész vezette. (A tó a helyi horgászegyesület, az egykori kastélypark nagy része pedig a Csontos család tulajdonában van.) A szoborfülke jelenlegi állapotában nem a tó felé, hanem a Csontos család földterületére néz, tehát a renoválás során átépítették az oszlopot.

A beszámolómban említett százados fák közül napjainkra csak néhány hatalmas platán maradt meg. A fakivágásokról árulkodnak a területen a közel másfél méter átmérőjű farönkök. Minden bizonnyal hajdanán ezeknek a fáknak az árnyékában sétáltak és beszélgettek a Latinovits család tagjai, valamint illusztris vendégeik. A fenyves ünnepségektől a keserű rombolásig mi mindent tudnának mesélni ezek a fák!

Ma már a kastély helyét nem lehet pontosan megállapítani, feltételezett helyén kisebb erdő nőtt. Csupán néhány, téglával kirakott mélyedés és valószínűleg egykoron a kastélyhoz tartozó épületmaradvány emlékeztet minket az aljnövényzetben a kastély valamikori helyére. A terület megtisztításával – akárcsak a régészeti feltárások során – minden bizonnyal felszínre kerülnének kisebb emlékek, evőeszközök, porcelántárgyak töredékei. Talán a rejtélyes pince egy része is arra vár, hogy valaki felfedje titkait.

Szinte érthetetlen, hogy a községi vezetés nem tett semmit e múltbeli örökség megmentéséért. Két évtizede, a rendszerváltáskor még talán meg lehetett volna menteni a hidat és védetté nyilvánítani az öreg fákat. Sajnos, jelenünk is veszni hagyja a múlt értékeit, és Ráday Mihály televíziós szerkesztő műsorának címe Katymáron is érvényes: „Unokáink sem fogják látni!”

A Nádai-ház és a Matos-ház: Amint már említettem, a család kilakoltatása után először a Boldog Margit utcába menekült. Itt nagyon rossz körülmények között éltek. Sokan voltak, akik segítették őket élelemmel és szükséges eszközökkel. Végül néhány falubelinek sikerült elérnie, hogy átköltöztessék a családot a Szent István király utca 62. szám alatti ún. Matos-házba. Itt jobb soruk volt, mint előző kényszerlakhelyükön, de természetesen ezt a helyet sem lehetett összehasonlítani a kastéllyal. Nem egyszer fordult elő, hogy a községi tanács emberei zaklatták őket, és a kimentett bútoraik közül többet lefoglaltak.

Csupán elképzelni tudjuk, mennyi szenvedést és fájdalmat okozott ez az embertelen bánásmód a Latinovitsoknak. Kiváltságos helyzetükből hirtelen üldözendővé, nem kívánatosává válva kellett boldogulniuk, túlélniük a megaláztatást. Egész addigi

Az utolsó állomás: a Matos-ház

életükben arisztokrata életformához szoktak, a község éllete számukra ismeretlen volt. Szerencsésükre a falu értelmiségének egy része támogatta őket, és kiállt mellettük.

Az addig jó egészségnek örvendő, rendszeresen sportoló Latinovits Jánost 1947-től szívpanaszokkal kezelték, végül 1950. március 13-án, alig 56 évesen, elkeseredve és elszegényedve, méltóságától és földjeitől megfosztva hunyt el. A kastély egykori gazdája az épület lerombolását és elpusztítását már nem élte meg. Fehér István szerint földi maradványainak elhelyezését sem engedték a templom alatti családi kriptába, csupán három év múlva temethették el tisztességesen. Ám a visszaemlékezőkkel történt beszélgetések során kiderült, hogy ez a megrázó állítás nem igaz. Latinovits János halálát követően Mikó Erzsébet és az időközben megözvegyült Latinovits Julianna is elhagyta Katymárt.

A Nepomuki Szent János plébániatemplom: Bár a kastélyból és környezetéből napjainkra semmi nem maradt, a falu legszebb és legimpozánsabb középülete, a plébániatemplom a Latinovitsok emlékét őrzi.

A török időkben egyetlen kis imaház állott a faluban, a hívek lelki gondozását a bajai ferencesek látták el. 1748-ban lett a községnek önálló plébániája, innentől vezeték helyben az anyakönyveket. 1742-ben építették az első templomot, amelyet Szent Jakab apostol oltalmába ajánlottak.

A jelenlegi templomot a község első birtokosai, Latinovits József és testvére, János építették 1807-ben, Nepomuki Szent János vértanú tiszteletére. A névválasztást Latinovits János neve indokolhatja. A szü-

kösek bizonyult templomot a hívek 1902-ben két mellékhajóval bővítették, 1928-ban pedig tornyát magasították. Ezen munkálatok után vált a környék egyik legnagyobb és leggazdagabban díszített, felszerelt templomává.

Aki figyelmesen megnézi a főoltárt, Nepomuki Szent János képe felett a Latinovitsok címerét láthatja. A szentélyben a Latinovitsoknak egykor fenntartott padok mögött egy nagy, szürke márványtábla hívja fel magára a figyelmet. Rajta azoknak a nevé olvasható, akik a családi kriptában alusszák örök álmukat: borsódi és katymári Latinovits János 1843-1909, borsódi és katymári Latinovits Jánosné oroszfái Mikó Mária 1863-1923, borsódi és katymári Dr. Latinovits János máltai lovag 1893-1950, oroszfái Mikó Erzsébet 1860-1953, csenkeszéthei és bunyai Sívo Ernőné borsódi és katymári Latinovits Julianna 1895-1966.

A templomon kívül egy újabb Latinovits-emléket fedezhetünk fel. A plébániatemplom felszentelésének 205. évfordulója alkalmából 2012-ben a Német Kisebbségi Önkormányzat emléktáblát állíttatott, „Tisztelegve

A Latinovitsok emléktáblája a templomban

A Latinovits-kripta bejárata

a Latinovits család előtt, akik tetteikkel Katymár községet gazdagították”. Idősebb is volt, hogy kézzel fogható emléket állítsanak a családnak. Sok falubeli szinte már nem is tudja, kik voltak a Latinovitsok, és mi volt azon a téglafalon belül, amely mellett mindennap elmennek. Akik láthatták a falon túl élőket és kastélyukat, lassan kihalnak, így az emlékek elfelejtődnek. Eddig nem mutatkozott túl nagy hajlandóság a katymáriak körében a múlt értékeinek, a Latinovits család emlékének ápolására. Reméljük, hogy ez az emléktábla-állítást ennek a folyamatnak az első lépése volt.

A Latinovits-kripta: A kriptába a templomon kívülről, a családi címerrel díszített kis timpanonos előkapuzaton keresztül lehet lejutni. Ezt Latinovits János építtette, addig ugyanis a szentély padlózatát kellett megbontani ahhoz, hogy valakit örök nyugalomra helyezzenek a sírboltban. Latinovits Ödön Géza évekkel ezelőtt kinyitotta a kriptát, és megsejtelte állapotát. Ekkor derült ki, hogy a sírlemléken szereplők közül egy elhunytat már korábban exhumáltak. A meglé-

A sírbolt mai állapota

vő csontok azonosítása érdekében a Latinovits-leszármazott megkérte a bajai Türr István Múzeum munkatársait, próbálják meg kideríteni, kik nyugszanak a kriptában.

A sírkamrában jelenleg két ércoporsó (id. Latinovits János és felesége nyughelye), valamint három fakoporsó található. Az egyik fakoporsó teljesen üres, a másikon jól kivehető Mikó Erzsébet neve, a mellette lévő harmadik azonban névtelen, így nem lehet teljes bizonyossággal megmondani, hogy kinek a maradványait tartalmazza (a síremlék felirata alapján Latinovits Jánosra vagy húgára, Latinovits Juliannára gondolhatunk). Sajnos, kegyeleti téren is nagy különbséget fedezhetünk fel: az idősebb Latinovits házaspár ércoporsóban nyugszik. A politikai rendszer megváltozása után elhunytaknak már csak egyszerű kivitelű, rossz minőségű fakoporsó jutott.

Összefoglalás

A magyar társadalmi hierarchia a két világháború között nem változott alapvetően, így mind politikai befolyását, mind vagyonát tekintve a birtokos arisztokrácia állt annak csúcán. Minden adottságuk megvolt ahhoz, hogy nagy kiterjedésű birtokaikon pazar életmódot folytassanak, akárcsak a katymári Latinovitsok.

Az emberek többségében az elmúlt évtizedek maradványaként az a sztereotípa él, hogy a nemesi családok basáskodtak az emberek felett. A visszaemlékezőkkel történő beszélgetések azonban – legalábbis a Latinovitsokra vonatkozóan – ezt nem igazolják: a megkérdezettek mindegyike a család közvetlenségét és adakozó hajlamát említette.

Sajnálatos, hogy ez a földi paradicsom a politikai rendszer megváltozásával egykettőre eltűnt. Az ország többi arisztokráciájához hasonlóan a Latinovits családot is elkergették kastélyukból, birtokukról. A kilakoltatás az életmód gyökeres megváltozását vonta maga után: sok hazai nagybirtokos emigrált, vagy itthon maradván a megélhetésért kétkezi munkát vállalt. A társadalom mélyebb rétegeibe alámerülve igyekeztek maguknak új egzisztenciát teremteni és új identitást találni.

Biztos vagyok benne, hogy Katymár egész máshol tartana, ha a kastély ma is állna, hiszen szanatóriumot vagy kastélyszállót lehetne működtetni benne, közel százholdnyi parkja egy kisebb arborétum céljára is alkalmas lenne. Mivel a környéken nem volt több ilyen jellegű és méretű kastély, a térség egyik turisztikai látványosságává válhatott volna, ami nagyban hozzájárult volna a község fejlődéséhez. Hazánk-

ban manapság több olyan kastélyról hallani, amely több évtizedes elhagyatottság után új köntöst és funkciót kap. Sajnos a katymáriak saját maguk alatt vágják a fát, amikor veszni hagyják ezt a gyöngyszemet.

„Minden elmúlik, mint az álom / Elröpül, mint a vándormadár, / Csak az emlék marad meg a szívben, / Halványan, mint a holdsugár” – írta Friedrich Schiller. Ennek a mondatnak az igazáról tettek tanúságot az általam megkérdezettek is. Céлом azon emlékek felidézése volt, amelyek ott szunnyadtak azoknak az emlékezetében, akik valaha kapcsolatban álltak a katymári Latinovitsokkal. A két világháború között a családhoz kapcsolódóan páratlan és felbecsülhetetlen élmények birtokába kerültek. Az idő előrehaladtával és az élet elmúlásával ezek az értékes emlékek a feledés homályába merülnek, ezért fontos, hogy ameddig vannak a múltnak tanúi, jegyezzük le, és osszuk meg tapasztalataikat az utókorral. Ezt tettem én is, amikor egy új megközelítésből akartam emléket állítani a Latinovits család katymári tagjainak, akik tetteikkel valóban beírták nevüket a község és a környék történetébe. (A szerző ezúton köszöni meg dr. Zorn Antal segítségét, aki régi fényképeivel hozzájárult az írás teljességéhez.)

Tomaskovity Szabolcs

Akkora művészre, mint Pavarotti volt, kötelességünk emlékezni

Gulyás Dénes operaénekessel mesterkurzusról, zenéről, tiszteletről, gasztronómiáról

Aligha kell bemutatni a bajaiaknak Gulyás Dénest: az ország egyik legsokoldalúbb, legkeresettebb tenorja már öt éve a Luciano Pavarotti nevet viselő mesterkurzus állandó oktatója, szakmai irányítója és a záró gálaest énekese. De év közben is gyakorta megfordul nálunk, hol egy fellépés, hol civil látogatás kapcsán, és ilyenkor mindig sok szeretetet kap a bajaiaktól. S hogy ő is mennyire ragaszkodik városunkhoz, az kiderül az alábbi beszélgetésből, amelynek során Pavarottival való személyes kapcsolatát is szívesen felidézte.

– Nagyon fiatalon végeztem el a Zeneakadémiát, 22-23 évesen már a budapesti Operaházban énekeltem. Fiatal énekesek általában szívesen megméretik magukat, így hívták fel az én figyelmemet is a Luciano Pavarotti dalversenyre, amelyre többen is beneveztünk az akkori pályakezdők közül. Az első fordulót Pavarotti szülővárosában, Modenában tartották, a másodikat pedig néhány hónappal később, Philadelphiában. Összesen 520-an indultak a megmérettetésen a világ minden részéről. Mi is továbbjutottunk, végül Polgár Lászlóval ketten nyertünk, ami csodás sikernek számított.

A második forduló után kezdődött az amerikai pályafutásom: tíz évig dolgoztam az Egyesült Államokban. Pavarottival utána sem szakadt meg a kapcsolat, végig figyelemmel kísérte az életemet, hiszen ő is rengeteget tartózkodott Amerikában. New Yorkban, a Metropolitanban sokat dolgoztunk egyidejűleg, de olyan is előfordult, hogy ugyanazt a szerepet énekeltek. A *Bohémélet* húsz előadásából például tízet énekelte Pavarotti, ilyenkor én töltöttem be az ún. cover-szerepet: ott kellett lennem biztosítani, ha vele valami történik, akkor azonnal folytatni tudjuk. Én hét előadást énekeltem, egy

olasz tenor coverrel. Pavarotti az ötvenedik születésnapjára is meghívott, mint első dalversenyének győztesét. Gyakran ebédeltünk együtt New Yorkban, sokat beszélgettünk közös érzéseinkről. Hiszen minden művész, aki sokat utazik, számtalan nehézséggel, lemondással kell hogy szembenézzon, még akkor is, ha egyébként egy gazdag ország gyönyörű városának csodás színházában énekel. Az otthon, a család, gyermekek, feleség, a társaság és a barátok hiánya fájó tud lenni. Hiányzik az, ha végigsétálok az Oktogontól az Andrássy útig, akkor húsz méterenként ismerősökbe botlok, és ha könyvet akarok venni, akkor az ismerős üzletben félretereszik nekem: apróságnak tűnő dolgok ezek, de nagyon kötődünk hozzájuk. Bizonyára ki lehet alakítani hasonlókat külföldön is, de nekem ez a hazám, ide születtem, és nagyon hiányzott. Pavarotti is gyakran emlegette, hogy a sok izgalommal járó, fárasztó előadások után milyen jó hazatérni Modenába, a saját birtó-

kára, a lovaihoz, sziesztázni a függőágyában. Neki ez ugyanazt jelentette, mint nekem a teraszomon, a cseresznyefám alatt üldögélni. Pavarotti a világ első számú énekese volt, csodás művész, de bizonyos dolgokban teljesen hasonlóan gondolkodtunk. Bár soha nem vettem a bátorságot, hogy hozzá mérjem magam, de mégis mindannyian ugyanazt érezzük és éljük meg: a kétkedéseket, sikereket, bukásokat, betegségeket. Szerintem ha Luciano élne, és látná azt, amit itt Baján teszünk, biztosan hátra veregetne, és azt mondaná: Bene!

– *Hogyan született meg a bajai mesterkurzus ötlete?*

– Itthon is rengeteget énekeltem, majd tanítani is kezdtem. Egy mesterkurzuson ismertem meg Szécsi Mátét. Fiatal volt, tele tehetséggel, figyelemmel, elszántsággal, lendülettel. Hála neki és mindenkinek, aki itt Baján fontosnak tartja, hogy legyenek figyelemre méltó kulturális események, létrejött ez a kurzus, amelyet Máté és a Baja Marketing Kft. igazgat. Ötödik éve szervezzük, már elment a híre, egyre többen jönnek, és visszatérnek. Itt szinte már kész énekesekkel dolgozunk, akik más szinten közelítenek a művészi, énekesi, énektechnikai, zenei problémákhoz, mint azok, akik csak most kezdik a tanulást. Jó figyelni őket: ahogy dolgozom velük, közben élnek az életüket, dolgoznak, egyik-másiknak esetleg munkát is tudok adni, és amikor egy év múltán ismét itt találkozunk, meghallgatom, mire jutottak, hol kell még finomítaniuk. Aki nyitott szemmel él ebben a világban, értékeli ezt a rendezvényt. Ehhez le kell gyűrni az ellenérzést, amely elkap, ha végignézzük a rádiók és televíziók műsorkínálatának nagy részét. Itt más a lényeg. Van egy város, egy cég és egy szándék, hogy a klasszikus értékeket fenntartsák, szikráztassák: ez nemes, szent és csodás feladat, amely köszönetet érdemel.

– *Egyértelmű volt a névadás?*

– A nevet Szécsi Máté választotta. Természetesen ezzel arra is utalt, hogy én nyertem meg az első Luciano Pavarotti énekversenyt. Máté nagyon szerette volna, ha én jövök ide tanítani, ismert már tanárként, kollégaként, mivel színpadon is sokat énekelünk együtt. Úgy érezte: fontos, hogy ez a mesterkurzus Pavarotti nevét viselje, mert egy akkora művészre, mint ő volt, kötelességünk emlékezni. Ezt pedig csak a szakmánkon keresztül lehet közvetíteni. Van ebben egyfajta kontinuitás is: ő ugyan már nincs közöttünk, de szellemiségét átadjuk azoknak a fiataloknak, akik eljönnek ide. Én első kézből tudom közvetíteni mindazt, amit tőle, valamint világhírű karmesterektől, kollégáktól tanultam. Itt el lehet mondani ezeknek a figyelő, nyitott fiataloknak. Le a kalappal Baja előtt!

– *És a tanáruk előtt is, hiszen példaértékű életpályát járt be. Mi az, amit leginkább szeretne átadni a tanítványainak?*

– Küldetése van azoknak, akik az örök és egyetemes értékekkel foglalkoznak. Csak azt mondhatom nekik, amit állítólag Churchill mondott a második világháború után, amikor meghívták előadni egy egyetemre: Never give up! Soha ne adjátok fel! A valódi emberformáló, teremtő, értéket óvó és alkotó emberek azok, akik biztosítani tudják a kiutat a gagyri tengeréből. Ha egyedül maradnak, ha senki nem hallgatja meg őket, ha üres a tér körülöttük: akkor is el kell mondani, hogy mi az egyetemes és örök érték, a mindentől függetlenül felmutatható csoda. Ez a küldetésünk. Egyik reggel például Schubert, Mozart, Bach, Puccini, Donizetti szerzeményeivel foglalkoztunk. Amikor bejött az első növendékem, és elénekelt egy olyan Schubert-dalt, amelyet én is már több ezerszer előadtam a pályám során, ismét rájöttem, mekkora adománya a sorsnak, hogy ezzel a zenével foglalkozhatunk, a megma-

gyarázhatatlan, csodálatos mögöttes titkával és tartalmával. Azt kívánom, hogy akinek ma még semmit nem mond Schubert neve, az jusson el életében egy olyan ponthoz, amikor legalább annyit fog neki jelenteni, mint nekem.

– *Ez a küldetésstudat, hivatástudat segített túlélni a külföldi tartózkodásokkal együtt járó otthontalanságot?*

– Mindig egyértelmű volt számomra, amikor kint voltam hónapokig, hogy csak a munkám miatt bírhatom ezt ki, ebbe menekültem. Közben megírtam egy levelet, vagy pár percre felhívtam a családomat, de utána rögtön visszatértem a szöveghez, a zenéhez. Ez megkönnyítette, túlélhetővé tette a hosszú távolléteket, a családom, kicsi gyerekeim hiányát. Bementem az operába, Mozartot énekeltem, és hálát adtam a Teremtőnek, hogy olyan képességet adott, amellyel ezt megtehetem.

– *Saját családjában milyen szerepet töltött be a zene?*

– Nagyon fontosat. Ez adott nekem erőt meg energiát, hogy én legyek az első, aki ezt a hivatást választja. A családom számos tagja amatőr szinten foglalkozott zenével: énekelt, hangszereken játszott, a maga szintjén és lehetőségein belül. Úgy érzem, én valamivel többet kaptam ennél, hiszen sikerült olyan életpályát végigvinnem, amely lehetőséget adott arra, hogy messzebbre lássak a zene és a művészet lényegét illetően. Otthon nagyon sokat játszottunk a szüleimmel: dalmokot énekeltek vagy dúdoltak egy-egy operából, amelyet fel kellett ismernünk. Rengeteg lemezünk volt az összes nagy énekes és zongorista felvételeivel, nagyon sokat hallgattuk őket. Ezek az impulzusok és hatások tereltek arra az útra, ahonnan nem akartam elmozdulni. Nekem megadatott, hogy imádom a szakmámat, és ez csodálatos adomány. A gyermekeimmel is sokat játszottam ilyen módon, és meg is lett az eredménye. Az egyik fiamat most vették fel a zeneakadémia ének szakára, ő is tenor, a másik zongorázik és zenét szerez. A lányom is imádjja a muzsikát. Mindig is az volt az elvem, hogy a gagyit teljesen ki kell zárni az életünkéből. Még az udvarba se engedem be, nemhogy a házba! Az élet túl rövid ahhoz, hogy értéktelenségekre feccserejljük. A Teremtő nagy ajándéka a sok zseniális alkotó, zeneszerző, előadó, és erre nagyon kell vigyázni. Az emberek hajlamosak a gagyiról azt gondolni, hogy jó, csak mert többet hallják. Az igazi értékhez pedig el kell menni egy klasszikus zenei koncertre. Akkor azonban sokan felkapják a fejüket arra, hogy Mozart és Schubert milyen gyönyörűségeket szerzett. Ez a lényege az egész pályánknak.

Gulyás Dénes a mesterkurzus egyik résztvevőjével és korrepetitorával

– *Megvan még a mai fiatal énekesekben ez a klasszikus értékekhez való hűség, amelyet Ön képvisel? Át lehet nekik adni?*

– Mindenképpen át kell nekik adni. Én két egyetemen tanítok, de nem dolgozom olyanokkal, akik nem így gondolkodnak. Vagy kihozom belőlük azt, amit én jónak tartok, vagy elmennek másik tanárhoz. Azokba fektetek energiát, akik erre rezonálnak. Ha valaki csak azért jár órára, hogy az indexét aláírjam, de egyébként semmire nem figyel oda, azt eltanácsolom, és inkább hazamegyek, hogy a kertemben a zöldségeimmel, fáimmal foglalkozzam. Az is hatalmas öröm, hogy reggelként a kertemben négyféle, saját termesztésű paradicsomból tudok válogatni.

– *Milyennek látja a jelenlegi kurzus résztvevőit?*

Nemzetközi a társaság, jött egy svéd származású fiú és egy délvidéki hölgy is, de javarészt pesti és pécsi egyetemisták, pályakezdő művészek. Nyugodtan kijelenthetem, hogy ez az elmúlt öt év legjobb csapata. Például itt van Donkó Imre, akivel majd *A sevilvai borbély* őszi előadásában is találkozhat a bajai közönség. Sok olyan növendék is jött, akik hallották, milyen jó ez a képzés, és szerettek volna részt venni. A szakmai színvonal most kiemelkedően jó, a növendékek közül most tízet láthat a közönség a zárógálán, a víziszínpadon. Most is csak azok lépnek fel, akik már megfelelő szinten állnak. Minden csapatban vannak, akik pontosan tudják, hogy nincsenek még felkészülve ilyen szintű bemutatkozásra. Ettől még ugyanúgy megkapják ennek a kurzusnak az összes hozadékát: a lehető legjobb képzést, a jó társaságot, figyelmet, a törődést, a programokat. Ahogy az eddigiek mindegyike, ez az ötödik, jubileumi kurzus is ünnepélyes volt. Mindig volt kirándulás, halászlé. Mindannyiszor maximális törődést kaptunk a város részéről.

– *Milyen jelzéseket kap az emberektől?*

– A zárókoncertünk mindig teltházas. Engem a környékhez egyébként is rokoni szálak kötnek. Minden évben legalább egyszer jövök ide a kurzus miatt, de év közben is adódhat valamilyen fellépés. S ha esetleg Pécsről hazafelé menet megállok itt enni valamelyik jó étteremben, akkor ismeretlenek is köszöntenek. Odajönnek, érdeklődnek, mikor látnak ismét a színpadon. Olyan, mintha hazajönnék. Nagyon szeretem ezt a várost, és kicsit csodálkozom azon, hogy még csak ilyen kevéssé fedezték fel az emberek, hiszen itt hemzsegnie kellene a turistáknak. A nagyobb városok, mint Pécs vagy Szeged, sokkal inkább benne vannak a köz tudatban, de egy ilyen gyöngyszem, ilyen

Tanítványok és kollégák gyűjűjében a bajai víziszínpadon. Kelemen Áron felvételei

természeti adottságokkal: nem is értem, miért nem ez a megyeközpont. Hol van még Európában ilyen főtér, ilyen sétálóutca, ilyen színház?! A Petőfi-sziget, a víz, a folyamatos fejlesztések és kulturális lehetőségek előtt is fejet kell hajtani.

– *Hobbija a gasztronómia és a borászat. Milyen szinten űzi ezt?*

– Szerintem a világ legjobb szakácsa vagyok! Vagy valaki ezt vitatja? (nevet)

– *Isten őrizze! De akkor beszéljünk kicsit a halászléről...*

– Ahány vízi város, annyi halászlé. Más a szegedi, a balatoni, a bajai. Nagyon szeretem a bajai halászlét, de ha Szegedre visz az élet, akkor azt eszem, és amit a balatoni halászok főznek a Balaton vizéből, az is nagyon jó. Olyan ez, mint hogy imádom az egyik pincészet borát, de a másik sem rossz. Nem rangsorolom: imádom, és vég nélkül tudom enni. A gasztronómia, a jó étkezés nagy örömet tud okozni. Egy jó pohár bort elnézegetni is öröm, aztán érezni az illatát, az ízét, zamatát...! Nem szeretem a csiszolt poharat, mert abban nem látszik jól a bor színe. Egy szépen terített asztalnál, jó társaságban, kulturáltan élvezni a konyhaművészetet: az nagy öröm. Egy jó szakács, aki nem étkeztet, hanem főz a vendégnek, és beleteszi a lelkéből mindazt, amit én is beleteszek, amikor énekelek: ez művészet. Ismerek nagyon jó szakácsokat, akik időnként be is engednek a konyhájukba, és megosztanak velem titkokat. 25 éve járok például az egyik Eger környéki pincészetbe. Amit ott egy mesterszakács gasztronómiában művel, az szerintem felülmúlhatatlan. Bejártam a világot Dél-Amerikától Japánig, de ilyennel még sehol sem találkoztam. Ahogy egy kilencfogásos borvacsorát feltálatlan, minden részletében kidolgozva: ez maga a tiszta művészet. Az ember ide nem jár hetente kétszer, de az biztos, hogy évente két-három alkalommal elmegyünk a feleségemmel, hogy átéljük ezt az élményt, hallgassuk a szakácsot, ahogy ragyogó szemmel mesél az ételeiről.

– *Mit tehetiünk azért, hogy a felnövekvő generáció szeresse meg az operát?*

– Nem is csak az operát, hanem a klasszikus értelemben vett festészetet, táncot, színházat, építészetet, irodalmat, vagyis a tágabb értelemben vett kultúrát, amelybe én a kulturális érintkezést, az udvariasságot, az egymás iránti tiszteletet is besorolom. Minden a családban dől el. Ha több generáció nő fel egymás után örök és egyetemes értékek mentén, akkor meg van mentve a világ. Ha nem, akkor el van veszve. Az a felnőtt, aki gyermekkorában morált, erkölcsöt, tisztességet és becsületet, művészetet, szeretetet, tiszteletet tapasztal maga körül, ezt adja majd tovább. De ehhez kell ötven év. Én a gyermekeimet úgy neveltem, hogy a házban nem lehet értéktelen hallgatni. Az egyik fiam hatéves volt, amikor éppen a *Cantata Profana* éneklésére készültem. Megkérdezte, mit énekelek, és arra kért, hallgassuk meg együtt. Betettük a lejátszóba, a gyermek átszellemülten végighallgatta a húszperces zenedarabot, előtte a Bartók Béla által felmondott és gyűjtött román kolindák szövegét, majd a végén azt mondta: Még! Ha az agyország előtt mindenki becsukná az ajtaját, akkor sokkal több ilyen élményünk lehetne. Mindannyiunknak.

– *A Pavarotti-mesterkurzus lejártá után mik a tervei?*

– A feleségem eljön meghallgatni a koncertet, másnap hajnalban pedig autóba ülünk, és indulunk Velencébe. Aztán kezdődik Pécsen az évad, készülünk a *Pomádé király új ruhája* című gyermekopera bemutatójára, amelynek címszerepét éppen az egyik, kurzuson résztvevő basszus fogja énekelni. Aztán a *Don Giovanni*-t rendezem, és lesznek koncertjeim, dalestjeim Budapesten is. Operát már nem nagyon énekelek, persze, ha hívnak, akkor nem mondom nemet, de 43 év a színpadon nagyjából elég volt. Persze, unatkozni azért nem fogok ezután sem.

Sándor Boglárka

Baja, Bácska, légiveszély!

A folyók nagyon hosszú ideig útját állták az embereknek. Évezredek teltek el, amíg megtanulták, hogyan juthatnak át a túlsó partra, de addig a táplálék gyűjtögetése közben sokat töprengtek tanácstalanul a számukra leküzdhetetlen folyók partjain.

Egy régi krónika elmondja, miként keltek át a frankok az útjukba kerülő folyón. Előttük az átjárhatatlan víz, mögöttük az ellenség. Ekkor a közeli erdőből szarvas futott a folyó felé. Egy ideig a folyó mentén haladt, majd hirtelen a vízbe ugrott, és gyorsan átszaladt rajta. A szarvas tudta a gázló helyét. A frankok fejedelme felfigyelt rá, és a menekülők hadával sikeresen átjutott a túlsó partra. A lemaradó ellenség kénytelen volt a folyótól visszafordulni, és az üldözöttek megmenekültek. Eddig a csodaszarvas történetére emlékeztető krónika, amely lehet, hogy nem egészen mese.

Ki tudja? Talán a bajai híd helyét is egy gázlókon menekülő szarvas jelölhette ki?

Sokáig kellett várni, mire a nehézipar felkészült a nagyméretű vashidak építésére. A vasúti közlekedés rohamos terjedése a századforduló környékén már évente egy-két nagy folyóhid építését követelte meg. A fővárosban már négy és mellette két vasúti híd állt, Komáromban, Esztergomban is felépült egy-egy, ezután 1909-ben megszületett a bajai is. Csakhogy előbb a Dunát Szekszárd alól át kellett kormányozni a kiásott főmederbe, és partjait is rögzíteni kellett.

A fél sarló alakú híd pont úgy nézett ki, mint az akkortájt épült komáromi, esztergomi, valamint a Tiszán Csongrádnál, vagy a Dráván Gyékényesnél átvitelő.

Az első világháború rombolásai a bajai hidat megkímélték. Később a vasúti talpfák között 1937-ben lefedték, és attól kezdve a közúti közlekedés számára is használhatóvá vált. A második világháborúban minden híd hadászati és stratégiai szempontból kiemelkedő jelentőséggel bírt. A nappal támadó amerikai légierő az ipari létesítmények lerombolása után a hidak, vasúti pályaudvarok felé fordult, az angol légierő pedig éjjel folytatta a városok bombázását, valamint a dunai a hajózás megbénítása érdekében az aknásítást. Hogy miért tették ezt?

A második világháború idején már évi 12 millió tonna árut szállítottak a Dunán. Ez tette ki a vasúti szállítások kétszeresét, és ez biztosította a háború folytatásához nélkülözhetetlen kőolajmennyiség 1/3-1/4 részét.

Az angol légierő a Baja fölötti Duna-szakasz adottságait igen kedvezőnek találta ahhoz, hogy repülőgépről ledobott mágneses

aknákkal bizonytalanságban tartsa a hajózást. A folyónak ezen a részén kevesebb a part melletti település, nincsenek légvédelemmel ellátott hidak, aknatelepítés szempontjából kedvezőbb a víz örvénymentes sebessége, a homokos kavicsos mederfenék, továbbá a zátonyos részek miatt ezen a szakaszon amúgy is nehézkes a hajózás, ami fokozta a hajózók félelemérzetét. Mindezt felismerve, a folyó többi részéhez képest a Paks–Baja közötti szakaszon az aknák két-háromszorosát dobták le.

Az aknatelepítéseknek súlyos következményei lettek. Az 1944. május 5-éről 6-ára virradó éjszaka 105 db, és a 9-én éjjel ledobott 48 db mágneses akna számláló szerkezete a hónap közepén kelt életre, ezt követően 22-én három hajó futott aknára, a személyzet nyolc tagja meghalt.

Az aknakereső hajók képtelenek voltak megbirkózni az aknamentesítés feladatával. Ezért Budaörsre települt aknarobbantó repülőgépekkel is megkezdték a hatástalanítást. Egy hónap elteltével, július első éjjelén 76 repülőgépből újabb 192 db aknát telepítettek a Dunába. Másnap délelőtt bekövetkezett a Magyarország elleni legnagyobb bombatámadás.

Alig hagyták el az ország területét a bombázók, az aknarobbantó repülőgépek tovább végezték veszélyes feladatuk végrehajtását. Délután az 1504 folyamkilométernél az egyik Junkers 52 típusú aknarobbantó repülőgép hibázott. Óvatosságból az előírtnál lassabban repült, az akna nyomáshulláma utolérte, és 100 méterre a jobb parttól a Dunába zuhant. A repülőgép fedélzetén tartózkodó Fritz Auszt német katona elhunyt. Másnap Fajszt község temetőjében temették el.

Az aknásítás következményeként az elsődleges fontosságú anyagokat szállító hajók 20 nap helyett jóval több mint 100 nap alatt tudták végig hajózni a Románia–Bécs távolságot. A német, osztrák és cseh kikötők nyilvántartásai megerősítik azt a tényt, hogy május után már nagyon kevés folyami hajónak sikerült időben elérni a Duna felső szakaszát. Ez nem meglepő, hiszen az angol légierő szeptember végéig több mint 1300 db aknát dobott le a magyarországi Duna-szakaszra.

A híd védelmére csekély erőt tudtak előteremteni. A 101. magyar légvédelmi tüzérszázalék gépágyúi és a repülőgépeket magasabbra kényszerítő léggömbök kevésbé nyugtalanítottaák a támadókat.

Románia átállását követően a közutakon menekült a bácskai sváb lakosság, vasúton a német hadsereg Balkánon rekedt alakulatai, és a Dunán Kortcsu korvett kapitány több mint száz-százötven hajóegységéből álló konvoja közeledett Magyarország felé.

A híd jelentősége tovább nőtt. Ezt felismerték a támadók is. 1944. szeptember 17-én, vasárnap az amerikai 304. bombázó csoport több száz repülőgépe bombázta a fővárost, Ferencváros, Kőbánya pályaudvarait, és kiemelten a Rákosrendezőn feltorlódott vasúti szerelvényeiket.

A fővároshoz közeledve 8-110 Liberátor lemaradt a támadó élbolytól. A bombázásról lekészt repülőgépek a hazafelé tartó csoporthoz újból felzárkóztak, és másodlagos célként kiszemelték a bajai hidat. A ledobott bombák robbanása megrongálta a bátaszéki hídfőt, és a híd őrségéből hat ember meghalt.

A következő támadáskor a bajai Duna-híd már kijelölt célponttá vált. 1944. szeptember 21-én a 15. Amerikai Légi Hadsereg 449. és a 98. bombázó csoportja Villány környékén ráfordult a szinte védtelen célpontra. A védekezők lőttek, de valójában tehetetlenül nézték a légi parádét.

Tudták, mit jelent, ha bemondták: „Achtung! Achtung! Baja, Bácska, légiveszély!”. Sípolt, sivított minden, haragoszöldre váltott a korábban barátságos táj. Barna, fekete, vad, habzó szökőkutak törtek a magasba, regett, rángatózott a talaj és recsent a híd.

Baja mint célpont

A bombázás percei felülről

Az egyik bomba eltörte a lábát, a másik megtörte gerincét, és a híd két középső át-hidalása, amelynek szolgálatát eddig szinte észre sem vették, elindult a halak birodalmába. A fél órán belül bekövetkezett második támadás után már három hídelem feküdt a meder fenekén.

A vasúti, közúti közlekedés lehetetlenné vált. A két állva maradt hídnílás alatt a 60 hajóegységre megfogyatkozott menekülő hajókaraván még áthajózott, de ki gondolta volna, hogy e hídtorzót a visszavonulók tovább rombolják. Mire a harcok elcsendesedtek, már csak a bátai oldal felőli második nyílása állt a pillérekén.

Az átkelőhelyre szüksége volt a megszálló szovjet csapatoknak is. Leszerelt gyárakat, hadifoglyokat kellett nyugatról-keletre, és hadianyagokat, keletről-nyugatra szállítani. A jégzajlás miatt kezdetben a hídpillérekre szerelt drótkötélpályán, majd a hídtól délre kiépített úszó vasúti és 50 méterrel délrebbre úszó közúti hídon át történt az átke-
lés. És milyen kegyetlen a sors! A hídroncokon fennakadt jég 1945 januárjában árvizet okozott. Ekkor a roncsok víz fölött álló részeit robbantották szét.

A háborútól megszabadult embereket tavasszal siralmas kép fogadta. 400 úszó jármű, 4 tank, 2 vasúti vagon, 40 kilométer összhosszúságú híd feküdt a magyar folyómedrek fenekén. A roncsok tömege meghaladta a 100 ezer tonnát, melyből 70 ezer tonna híd, és 30 ezer tonna volt a hajó és egyéb roncs tömege.

A háború még évekig kísértette a Duna mentén. 1946-ban a Kujbisev és a Töhötöm, 1947-ben a Tas vontató és 1951. július 22-én sok halálos áldozatot követelve a Dömös kerekas gőzös alatt robbant fel egy-egy mágneses akna. A szerencsének

A lebombázott Duna-híd

köszönhetően az utolsó, 1965-ben bekövetkezett aknarobbanás már csak a Tisza teherhajóban okozott károkat.

Belva Davis újságíró szavait idézve: „Ne rémítsen a szakadék álmaid és valóság közt. Ha a képzelet szárnyára vesz, megszűnik a híd is hamar.” Eltelt a háború után néhány év, és Baján lett újra híd, amely szembeszegült a jeges árral, amely megöregedett, majd megfiatalodott, és átépítés után vénségére újabb feladatokat kapott. Két oldalán hatalmas málhaként furfangos módon ráakasztott autótútt miatt szerkezete bonyolult lett. Így a szépségét tekintve sem vetekedhet a rokonaival. Talán ennek köszönhető, hogy mindig mostohagyerekként kezelték. Kevés tudósítás és még kevesebb képeslap készült róla.

Nap-nap után megyünk át a hídon, már észre sem vesszük. A száz éve forgalomba helyezett és többször átépített híd kívül

esik a szemlélődők látókörén. A bombázás eseményeiről történő megemlékezés és a hídról szóló kiállítás ezt a hiányt kísérel meg bepótolni.

Köszönet illeti mindazokat, akik a kiállítás létrehozásában fáradoztak, és mindazokat, akik itt megjelentek. Hiszen ami tegnap történt, az a történelem. Amit ma nem jegyzünk meg a tegnapról, azt elfelejtjük. Amit elfelejtünk, azt idővel újra kell kutatni, mert ha nem tanul a világ a történelemből, akkor a legnehezebb elhatározás az, vajon melyik hidat építsük fel, és melyiket égessük fel magunk mögött.

(Elhangzott a Türr István Múzeumban a Baja, Bácska légiveszély! – 70 éve bombázták a bajai Duna-hidat c. kiállítás megnyitóján 2014. május 15-én.)

*Tóth Ferenc
a Magyar Roncskutató Egyesület
tiszteletbeli elnöke*

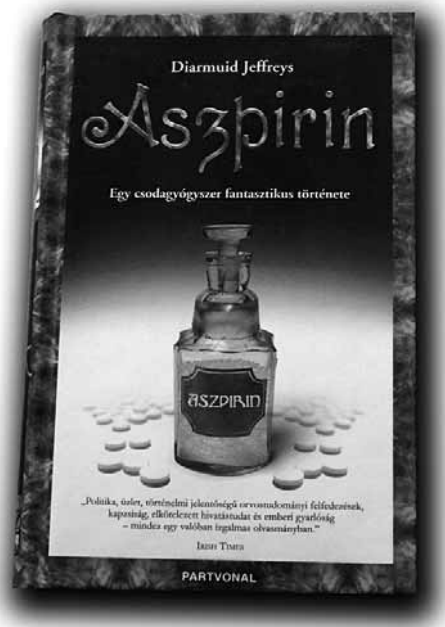
A kiállítás szeptember végéig látható

Aszpirin

Egy csodagyógyszer fantasztikus története

Könyvismertetés

Edwin Smith az 1850-es években büntetett előlétele miatt kényszerült elhagyni az Egyesült Államokat. Egyiptomban, az ókori Théba romjaihoz közel eső városban, Luxorban telepedett le. Szerény tőkét pénzkezelésbe és régiségkereskedésbe fektette, majd lelkes amatőrként az ottani régészeti felfedezések szakértőjévé nőtte ki magát. 1862. január 20-án a város legsikeresebb sírablóitól, az Abd er-Rasul testvérektől mondhatni potom áron, 12 fontért megvásárolt két szakadozott papirusztekercset.

Szállásadója, az „antikák”-kal (antik tárgyakkal, műkincsekkel) való kereskedés során Smith-től zsíros részesedést kapó Musztafa Aga tudni vélte, hogy a lenvászon szalaggal összefogott tekercsek a Nílus túlsópartján, a Théba környéki nekropolisz, Assasif területén lévő, korábban feltáratlan sírból, egy múmia lábának közeléből valók. Az évek során a hieratikus – a korábbi vésett vagy festett hieroglif képirásból kifejlődött, általában tintával és nádtollal papírra vetett – írás olvasásában jártasságot szerzett Smith „magában mormolva szinte belefeledkezett a majd három évezredet túlélő írás szépségébe... Amikor közelebről megvizsgálta a portékát, kiderült, hogy a papirusztekercsek valójában ősi, orvosi szöveggyűjtemények”. A két tekercs egyike, a tárgyunk szempontjából jelentős, utóbb Ebers-papiruszként vált az emberiség közkinccsévé (A dokumentum

hátoldalán szereplő dátum I. Amenhotep fáraó uralkodásának 9. évére utal, amelynek alapján az írat keletkezése Kr. e. 1530 körülre tehető. A szöveg utalásai azonban azt sugallják, hogy a 110 oldalas dokumentum egy jóval korábbi, az archaikus korból, Kr. e. 3000 körüli időből származó kézirat másolata. A szöveg belgyógyászati esetekről szól, rengeteg különféle betegség leírását tartalmazza, gyógyászati szempontból pedig több mint 160 gyógynövényt és növényi alapú orvosságot említ. Közülük a leginkább gyógyhatásúnak azt a növényt találták, amelynek ősi egyiptomi neve tjeret, latin elnevezése Salix, mi fűzfa néven ismerjük. Ennek „kérgében ott lapul az a létfontosságú összetevő, amely az aszpirin, a világ legfantasztikusabb gyógyszerének alapját alkotja”.

Noha az Ebers-tekercs szerzőjének kiléte rejtély, egykori tulajdonosa valószínűleg egy igen magas rangú egyiptomi orvos volt, akinek múmiája mellől emelték el az Abd er-Rasul testvérek. És bár a papirusz sírba került, az egyiptomi orvosok tudása tovább öröklődött, a fűzfa kérge az ókori görög orvosok legjelentősebbje, az orvostudomány atyja, Hippokratész ajánlása folytán az ókor gyógyszerlistájának állandó eleme lett, és maradt több száz éven keresztül. „A Római Birodalom bukása után azonban kegyetlen idők következtek. Feledésbe merült a több ezer év alatt felhalmozott tudásanyag nagy része, köztük több gyógyszer is, mint például a fűzfa”, amely „csak a 18. században tért vissza a köztudatba, amikor egy orvosi vénával megáldott falusi lelkész újra felfedezte mindazt, amit az ókori egyiptomiak ezer éve tudtak. A növény csupán ekkor került méltó helyére”. Hogy 1758 Szent János napján mi indította az akkor 56 éves, váltóláztól és ízületi gyulladástól gyötört Edward Stone tiszteletet arra, hogy saját birtokán, egy kis patak menti fűzfáról letörjön egy darabka kérget, és azt a szájába vegye? „Valószínűleg merő kíváncsiságból tette.” Hogy a fűzfakéreg „megkóstolása” kapcsán mit tapasztalt, tapasztalása milyen fantasztikus gondolatokra ragadtatta, azt követően pedig a megszártított és malomban megőrölt fűzfakéreggel végzett ötvennyi sikeres kísérletezése milyen eredményekhez vezetett, a könyvből kiderül. Ugyanakkor arra is választ kaphatunk, mi történt évekkel

Régi Aszpirin-reklám Amerikából

később, amikor „Európa csillogó-villogó új vegyi laboratóriumaiban” megkezdődhetett Stone tiszteletes felfedezésének ipari célú hasznosítása.

A 2005-ben angol, 2006-ban magyar nyelven is megjelent könyv szerzőjét, Diarmuid Jeffreys-t az előszóban írtak szerint azt követően kezdte el igazán érdekelni a szinte minden háztartásban fellelhető fehér tablettá, az aszpirin, hogy apja szívinfarktust kapott, ám túlélte, felépült, és sok év múltán is minden nap bevesz egyet belőle. Abból a szemre „semmi különös, mégis kivételes pirulából”, amelyről az idők folyamán több mint 25 000 tudományos értekezés született, és amelynek megjelenése óta több mint egytrilliónyi darabja fogyott. A csodaszerből, „ami páratlan az orvostudomány történetében, egyben minden idők legnagyobb kereskedelmi siker-története”. És „amelynek összes titkát a mai napig – vagyis a 21. század első évtizedéig – nem voltunk képesek feltárni”. A lebilincselően olvasmányos, az aszpirinnek az ókori Egyiptomban kezdődött és máig véget nem érő, várhatóan újabb fejezetekkel bővülő történetét feldolgozó könyv a *Bajai Honpolgár* valamennyi olvasójának könyvespolcára ajánlott!

(Diarmuid Jeffreys: *Aszpirin. Egy csodagyógyszer fantasztikus története. Partvonal Könyvkiadó, Budapest, 2006. 358 oldal.*)

Dr. Péter Árpád

Védendő védtelenek: a sávós szitakötő

„Zurrogó-zirregő / szitakötő tánca / csipkét ver a csengve / csobogó forrásra. / Zírren kéken, zölden, / sásról sásra táncol, / úgy veri a csipkét / önnön árnyékából.” – olvashatjuk Kányádi Sándor *Szitakötő tánca* című költeményében a ragadozó életmódú szitakötők rend rovarairól, amelynek fajaival a vegetációs időszakban szinte mindenütt – de leginkább vizek környezetében – találkozhatunk. Ha az első látásra önfeledtnek tűnő „táncot” egy kicsit alaposabban megfigyeljük, akkor kitűnik: az ártatlannak vélt kergetőzés gyakorlatilag territoriális harc. Mindeközben a hímek célja a szaporodáshoz megfelelő területek megszerzése-megtartása, az ivarérett nőstények odacsábítása és -terelése, majd előzőek sikere esetén láthatjuk a pázás rituáléját (ennek egyes szitakötő családoknál nagy szerepe van a fajazonosság eldöntésében). Amíg a hímek idejének jelentős részét a vizek melletti területek biztosítása tölti ki, addig a nőstények leginkább pázás és peterakás céljából mennek oda.

A mai szitakötők ősei több mint 300 millió évvel ezelőtt kezdtek a szárazföld meghódításába. A jelenleg ismert megkövesedett ősmaradványok alapján fénykorukban a legméretesebb faj szárnyfesztávolsága elérte a 70 centimétert. Ekkora példányok már rég nincsenek, de kisebb utódaik a Föld szinte összes édesvízi élőhelyén fellelhetők. A többi, ilyen feltételek között élő fajhoz hasonlóan a vízfolyások szabályozása, a mocsarak lecsapolása és a talajvízszint süllyedés miatti kiszáradása stb. miatt a szitakötők is fokozottan ki vannak téve életterük beszűkülése és megváltozása következményeinek, ezért állományaik sokfelé veszélybe kerültek. A bolygónkon napjainkban 5 ezer körülire becsült szitakötő fajból 64 él hazánkban, utóbbiak közül a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. számú rendelete szerint 5 fokozottan védett (mindegyik természetvédelmi eszmei értéke 100 000 forint), 17 védett (ugyanaz 13 fajnál 5 000, 2-nél 10 000, 2-nél 50 000 forint). Előzőek alapján indokolt a kitüntetett figyelem, hiszen felelősséggel tartozunk a bennünket körülvevő élővilágért.

Írásunkban a hazánkban a domb- és síkvidéki vizek mentén általánosan elterjedt (a folyóvizekhez képest állóvizekben ritkább), a bajai Duna-szakaszon is előforduló, az egyenlőszárnyú szitakötők (*Zygoptera*) alrendjébe és a színesszárnyú szitakötők (*Calopterygidae*) családjába tartozó sávós szitakötővel (*Calopteryx splendens*) foglalkozunk részletesebben. A családnak még egy

Jól látható az összecscukott szárnyakkal pihenő hím sávós szitakötő sötét szárnyfoltja

faja él Magyarországon: a védett kisasszony-szitakötő (*Calopteryx virgo*). Tőle a sávós szitakötő hímek a szárnyaikon látható széles, zöldes sötétkek színű folt alapján jól megkülönböztethetők (a nőstények teljes szárnyai áttetszően zöldesek). A sűrűn erezett szárnyak a tövük felé fokozatosan keskenyednek, másik végük lekerekített. A kifejlett imágók testhosszúsága mintegy 5, szárnyfesztávolságuk 7 centiméter körüli. A többi szitakötő fajhoz hasonlóan összetett szemeik a fej tetején gömbölyödnek, az adottság jól jön a környezet figyelésében, a tájékozódásban és a zsákmányt szerző vadászatban. A hímek tora és szárnytöve fénylően kékeszöld, hosszú és karsú potrohuk inkább kék, három pár lábuk szürkés-feketés. A nőstények egész teste aranyos zöld, lábaik színe hasonló a hímekéhez. A sávós szitakötők kedvelik a gazdag és dús parti vegetációt, amelynek 1-1,5 méter magasságú és megfelelő rálátást nyújtó pontjairól a hímek figyelik-ellenőrzik birodalmukat, és innen repülnek fel területük bejárására. Röptük a nagy szitakötő fajokhoz képest kevésbé erőteljes és gyors, leginkább a lepkék sebességéhez lehet mérni. Előzőeknek megfelelően a fajt viszonylag könnyű azonosítani és megfigyelni.

A sávós szitakötőt leginkább a tavasz közepe – május eleje, ritkán április vége – tájától az őszi hidegebb idők beálltaig – jellemzően szeptember közepéig – láthatjuk. A szélcsendes, kissé párás és napsütötte időben a lárvából történő átváltozást túlélte (ilyenkor könnyű célpontjaik a békáknak, madaraknak és más ragadozóknak), frissen kikelt imágók a víztől kicsit eltávolodnak: szárnyaik kifeszítéséhez és testük megszilárdulásához alkalmas nyugodt helyet keresnek. A röpképesség elnyerése után fontossá válik a táplálkozás, amelyhez főleg kisebb rovarokat igyekeznek zsákmányul ejteni. Ezután az ivaréretté váló kifejlett példányok néhány hetes életének talán legfontosabb időszaka, a pázás következik. A petéket a

nőstények a hínárnövényzet víz alatti részének leveleire és száira rakják le. A kikelt lárvák védtelenek, ezért igyekeznek megbújni a vízi növényzetben, amelynek védelmében náluk apróbb állatokra vadásznak. Képesek elviselni a víz kismértékű szennyezettségét. Megfelelő élőhelyi viszonyok és táplálék mellett folyamatosan fejlődnek, többször vedlenek, majd kétszeri telelés után bújnak elő, és alakulnak imágóvá.

A sávós szitakötő főleg Európa középső sávjában él, emellett előfordul Dél-Európában, Észak-Afrikában és Kisázsiaiban is. Hegységekben 1200-1300 méteres magasságig található meg.

Dr. Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Dániel József, Jász Anikó,
Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, Sarlós István,
Sipos Loránd, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számalszám: 11732033 20030119

Postacím:
6500 Baja, Telcs Ede u. 12.

E-mail cím:
bajaihonpolgar@gmail.com

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!